

T.C.
ÜSKÜDAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

KLİNİK PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI

OKUL ÖNCESİ ÇOCUKLARDA BAĞLANMA VE
SALDIRGANLIK DAVRANIŞLARI ARASINDAKİ İLİŞKİNİN
İNCELENMESİ

BÜŞRA YURTSEVEN

TEZ DANIŞMANI

YRD.DOÇ.DR. Havva Nüket İŞİTEN

İstanbul, 2017

**T.C.
ÜSKÜDAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KLİNİK PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI**

**OKUL ÖNCESİ ÇOCUKLARDA BAĞLANMA VE
SALDIRGANLIK DAVRANIŞLARI ARASINDAKİ İLİŞKİNİN
İNCELENMESİ**

BÜŞRA YURTSEVEN

144102150

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ DANIŞMANI

YRD.DOÇ.DR. Havva Nüket İŞİTEN

İstanbul, 2017

T.C.
ÜSKÜDAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS TEZ SINAV TUTANAĞI

GENEL BİLGİLER

Öğrenci No	: 144102150
Öğrenci Adı Soyadı	: Büşra YURTSEVEN
Anabilim Dalı	:
Tez Danışmanı	: Yrd.Doç.Dr. Havva Nüket İŞİTEN
Tezin Başlığı	: oku öncesi çocuklarda Bağlanma ve Saldırganlık Davranışları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

TEZ SAVUNMA SINAVI TUTANAĞI

Toplantı Tarihi	: 21.09.2017	Saati	: 09.45
-----------------	--------------	-------	---------

Öğrenci Savunmaya : GELDI

Üniversitemiz Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili hükümleri uyarınca tez bilimsel olarak incelenmiş, adayın tez çalışmasını sunmasının ardından, adaya tez çalışması ile ilgili sorular yöneltilmiştir. Yapılan değerlendirmeler sonunda adayın tez çalışmasıyla ilgili aşağıdaki kararı,

OY BİRLİĞİ OY ÇOKLUGU

- Yapılan savunma sınavında adayın başarılı bulunması sonucunda tez **KABUL** edilmiştir.
- Yapılan savunma sınavı sonucunda tezin **DÜZELTİLMESİ** için ..... ay **EK SÜRE** verilmesinin Enstitü Müdürlüğüne önerilmesi kararı alınmıştır. (en fazla 3 ay)
- Yapılan savunma sınavının sonucunda tezin **REDDEDİLMESİ** kararı alınmıştır.

Savunmada Tezin Başlığı : Değişmedi. Değişti.

Tezin Yeni Başlığı :

Öğrenci Savunmaya : GELMEDİ

Üniversitemiz Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili hükümleri uyarınca yukarıda belirtilen tarih ve saatte Tez Savunma Jürisi toplanmış ancak ilgili öğrenci savunma sınavına gelmemiştir. Adayın tez çalışmasını Jüri önünde sunmadığı için yapılan değerlendirmeler sonunda adayın tez çalışmasıyla ilgili aşağıdaki kararı,

OY BİRLİĞİ ile **REDDEDİLMİŞTİR.**

ilealmiştir.

Tez Sınavı Jürisi	Unvanı, Adı Soyadı	İmza
Danışman Üye	Yrd.Doç.Dr. Havva Nüket İŞİTEN	
Üye	Yrd.Doç.Dr. Sinem Zeynep METİN	
Üye	Yrd.Doç.Dr. Kuntay ARCAN	

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum ‘‘ Okul Öncesi Çocuklarda Bağlanma ve Saldırganlık Davranışları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi’’ adlı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

... / ... / ... ..

Büşra YURTSEVEN

TEŐEKKURLER

Bu araştırmamda bana zaman ayırarak desteğini, yardımlarını ve klinik deneyimlerini esirgemeyen danışman hocam Yrd. Doç.Dr. Havva Nüket İŞİTEN'e , Lisans dđnemimde tanıdığım ve araştırmamda bđyđk destek gđsteren Doç. Dr. Kuntay Arcan'a teŐekkđrlerimi sunarım.

Bđtđn hayatım boyunca maddi ve manevi her zaman arkamda duran ve desteğini hiç esirgemeyen babam Őđkrđ YURTSEVEN' e annem Semia YURTSEVEN' e ablam Őzge CANDOğAN' a ve Aytuğ CANDOğAN' a çok teŐekkđr ederim. Araştırmamda desteklerini eksik etmeyen Sercan GEDİK, Aleyna CANDOğAN, Tuana CANDOğAN, Ebru AKYOL'a teŐekkđrlerimi sunarım.

BđŐra YURTSEVEN

ÖZET

(Yurtseven, Büşra, Yüksek Lisans, İstanbul, 2017)

OKUL ÖNCESİ ÇOCUKLARDA BAĞLANMA VE SALDIRGANLIK DAVRANIŞLARI ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

Bu araştırmada, okul öncesi çocukların bağlanma stillerine göre saldırganlık yönelimlerinin karşılaştırılması amaçlanmıştır. Araştırmanın örneklemi İstanbul'da yaşayan n=61 kız ve n=61 erkek olmak üzere toplamda N=122 okul öncesi çocuktan oluşmaktadır. Okul öncesi çocuklara araştırmanın amaçlarına uygun olarak Oyuncak Öykü Tamamlama Testi, Saldırganlık Yönelim Ölçeği uygulanmıştır. Uygulanan istatistiksel analizler sonucunda, güvensiz bağlanan çocukların başkalarına yönelik fiziksel saldırganlıklarının, başkalarına yönelik ilişkisel saldırganlıklarının, kendilerine yönelik saldırganlıklarının ve nesnelere / eşyalara yönelik saldırganlıklarının güvenli bağlanan çocuklara kıyasla anlamlı şekilde yüksek olduğu tespit edilmiştir. Bunun yanı sıra erkek çocuklarının kız çocuklara kıyasla başkalarına yönelik fiziksel saldırganlıklarının ve nesnelere / eşyalara yönelik saldırganlıklarının anlamlı şekilde daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Saldırgan davranış, bağlanma, saldırganlık, saldırganlığın yönelimleri, okul öncesi çocuk

ABSTRACT

(Yurtseven, Busra, Master of Science, İstanbul, 2017)

EXAMINING THE RELATIONSHIP BETWEEN ATTACHMENT AND AGRESSION BEHAVIORS IN PRESCHOOL CHILDREN

In this research, it was aimed to compare aggression orientations of preschool children according to their attachment styles. The sample of the research is consisted of n=61 girls and n=61 boys, in total N=122 pre-school children, living in Istanbul. Toy Story Completion Test and Aggression Orientation Scale were applied to preschool children in accordance with the aim of the research aims. As a result of the statistical analyses performed, it was determined that the children who were insecurely connected had significantly higher levels of physical aggression towards others, relational aggression towards others, aggression towards oneself and aggression toward objects. Besides, boys' physical aggression towards others and aggression toward objects were found to be significantly higher than girls'.

Key Words: Aggressive behavior, attachment, aggression, aggression tendencies, preschool child

İÇİNDEKİLER

Sayfa

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK	i
TEŞEKKÜRLER	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
İÇİNDEKİLER	v
KISALTMALAR	vii
ÇİZELGE LİSTESİ	viii
ÖNSÖZ	ix
GİRİŞ	1
1.1 OKUL ÖNCESİ DÖNEMİ.....	1
1.1.1 Okul Öncesi Dönemi Nedir.....	1
2 BAĞLANMA	3
2.1 BAĞLANMA NEDİR.....	3
2.2 BAĞLANMA KURAMI.....	5
2.3 ÇALIŞAN İÇSEL MODELLER.....	6
2.4 BAĞLANMA TÜRLERİ	9
2.4.1 Güvenli Bağlanma.....	9
2.4.2 Kaçınmalı Bağlanma – Güvensiz:.....	10
2.4.3 Çelişkili (Kararsız/Kuşkulu/İkircikli) Bağlanma – Güvensiz:.....	10
2.4.4 Dezorganize Bağlanmış Bebekler:.....	11
3 BAĞLANMA VE OKUL ÖNCESİ ÇOCUKLAR	13
4 SALDIRGANLIK	15
4.1 SALDIRGANLIĞIN ORTAYA ÇIKMASI.....	18
4.1.1 Bağlanma ve Saldırganlık ile İlgili Çalışmalar	20
5 YÖNTEM	23
5.1 ARAŞTIRMANIN AMACI:	23
5.2 EVREN ÖRNEKLEM:	23
5.3 SINIRLILIKLAR	23
5.4 VERİLERİN TOPLANMASI	24
5.5 Sosyodemografik Veri Formu	24
5.5.1 36-72 Aylık Çocuklara Yönelik Saldırganlık Ölçeği.....	24
5.5.2 Oyuncak Öykü Tamamlama Testi TR (OÖTT-TR).....	24
5.5.3 Verilerin Analizi.....	25
6 BULGULAR	26
6.1 OKUL ÖNCESİ ÇOCUKLARIN CİNSİYETLERİNE VE BAĞLANMA STİLLERİNE GÖRE SALDIRGANLIK YÖNELİMİ ÖLÇEĞİNDEN ALDIKLARI PUANLARIN KARŞILAŞTIRILMASI	26
6.2 OKUL ÖNCESİ ÇOCUKLARDA YAŞ VE SALDIRGANLIK YÖNELİMLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİ	29
7 TARTIŞMA VE SONUÇ	32
8 ALT ÖLÇEKLER	36
9 ÖNERİLER	39

KAYNAKLAR	40
EKLER	46
ÖZGEÇMİŞ	55

KISALTMALAR

n	:
x	:
ss	:
f	:
x ²	:(x üzeri 2)
x	:(üzeri çizgi)
f	:
r	:
s	:

ÇİZELGE LİSTESİ

Sayfa

Tablo 1. Okul Öncesi Çocukların Cinsiyetlerine Göre Saldırganlık Yönelimi Ölçeği Alt Boyutlarından Aldıkları Ortalama Puanlar, Standart Sapmalar ve t testi Bulguları	26
Tablo 2. Okul Öncesi Çocukların Bağlanma Stillerine Göre Saldırganlık Yönelimi Ölçeği Alt Boyutlarından Aldıkları Ortalama Puanlar, Standart Sapmalar ve t testi Bulguları	28
Tablo 3. Okul Öncesi Çocukların Yaşları ile Saldırganlık Yönelimi Ölçeği Alt Ölçeklerinden Aldıkları Puanlar Arasındaki Pearson Korelasyon Matrisi	29
Tablo 4. Alt Ölçek Korelasyon Analizi.....	38

ÖNSÖZ

Bebek, anne rahmine ilk düştüğü andan itibaren anne ile olan etkileşimi başlamış bulunmaktadır. Annenin hamileliği ilk öğrendiği andan itibaren ise bu iki taraflı etkileşim haline gelmektedir. Anne ve baba bebekten haberdardır. Deneyimlenen bu etkileşim çocuğun, tüm yaşamı boyunca devam etmektedir. Çocuğun kişilik yapısının oluşup şekillenmesinde, sağlıklı bir psikolojik gelişiminin oluşmasında, kişiler arası ilişkilerinde olumlu ve sağlıklı ilişkiler ve etkileşimler kurabilmesinde oldukça önemlidir.

Bebeğin annesi ile kurmuş olduğu olumlu , olumsuz ilişkiler ve etkileşimler bebeğin, bağlanma örüntülerini oluşturmaktadır. Bebeğin anne ile ilişkisi sırasında anneden aldığı yakınlık, bakım verme , doyurma, sevilme gibi kurulan ilişkinin sonucunda, sevilbilir / sevilmeyen, güvenilir / güvenilmez olduğunu da ilişki sırasında bebeğe aktarmaktadır. Bebeğin tüm yaşamı boyunca etkili olan etkileşimler, bebeğin bilişsel gelişimini, duygu düşünce, yaşama tarzlarını ve çevresi ile olan ilişkileri de oldukça etkilemektedir.

Bebeklerde saldırganlık davranışı bebekliğin sonlarına doğru fark edilmiştir. Anne ile sağlıklı iletişimi oluşturamayan bebekler ise bu yoksunluk halini başka bir yönden açığa vurabilmekte ve bunun yanı sıra bebeğin diğer akran ve kardeşleriyle iletişime girdiğinde ise bireysel çatışmalar ortaya çıkmaktadır bu durumda ise saldırganlık davranışını ortaya çıkarmaktadır. Bu saldırganlık davranışını ise gösterdiği farklı yönelimleri bulunmaktadır.

GİRİŞ

Bowlby'e göre çocuğun , yakın, devamlı bir bakım ve sağlıklı duygusal gelişim alma ilişkisine ihtiyacı vardır (Bowlby,1996).

Tamamı ile ispatlanamamasına karşın bakım veren ile bebek arasındaki bağlanma ilişkisinin doğum öncesi dönemde, annenin vücudunda meydana ortaya çıkan farklılıkları benimsemesi, kendisinde olan olumlu duygularını henüz doğmamış bebeğine aktarabilmesi bağlanmanın ilk yapıtaşlarını oluşturmaktadır. Bağlanma ilişkisinde bakım veren önemli konumundadır. Bağlanma, ancak bakım veren kişiden yansıyan sıcaklık ile oluşmaktadır. Eğer bakım veren kendi anne babası ile sıcak, samimi, sevgi dolu bir bağlılık ilişkisi oluşturmuşsa bu durum evliliğine ve çocuğu ile olan ilişkisine yansımaktadır (Bodur ve ark., 2005).

Bebek, anne kucagında emzirilirken kendini güvende hisseder (Perry ve ark., 1990). Troy (1995) ise, anne ile bebek arasındaki dokunsal ilişki, güvenli bağlanmanın oluşumunda olumlu etkisi olduğunu vurgulamış, annenin bebeğini kıyafetleri olmadan tamamiyle tenine dokunarak kucaklamasıyla güvenli bağlanma arasında olumlu bir ilişki olabileceğini savunmuştur (Troy, 1995). Bununla birlikte bebeğin kucaklanması , birlikte oyunlar oynanması, doyurulma ,uyku, yatıştırma ve güvende hissetmesi, isteğinin anne-baba tarafından devamlı olarak yerine getirilmesi de bebekte güvenli bağlanmanın gelişmesine önemli katkı sağlamaktadır (Perry ve ark., 1990).

1.1 OKUL ÖNCESİ DÖNEMİ

1.1.1 Okul Öncesi Dönemi Nedir

Okul öncesi dönemi çocuk için en önemli dönemlerdendir . Bu dönemde çocuklar, ergenlik ve yetişkinlik için önemli temeller oluşturmaktadır. Çocuğun çevresini anlayıp ,araştırıp tanımaya başladığı, çevresiyle iletişime geçmek için hazır bulunduğu , yaşamakta olduğu toplumsal kurallarını ve o toplumun sosyo kültürel çerçevesine uygun davranış kazanımlarının oluşmaya başladığı bir

dönemdir (Şahin, 2005). Bu evrede çocuk kazanımlar edinmeye başladığından dolayı alıcı durumundadır, etkileşimde bulunduğu her şeyi yeni hayat deneyimlerinde uygulamak için zihninde bir şema oluşturur ve bunları hayatı süresince karşılaştığı her farklı deneyimde aynı hususta olanlar arasında bağlar kurarak esasında zihninde var olan davranışı ortaya çıkarır . Bu sebeple bu evrede çocuğa etkileşimde bulunacağı , deneyim edinebileceği ortamlar sağlanmalıdır. Böylelikle çocuk bu evrede sosyal ilişkilerin nasıl kurulduğunu , akranlarıyla nasıl etkili vakit geçireceğini deneyimlerken bir yandan da sosyal ortama uyum ve paylaşım davranışı yine bu dönemde oluşmaktadır (Troy,1995).

Yapılan araştırmalarda çoğunlukla çocukların okul öncesi dönemde edindiği davranışların büyük bir bölümünün, yetişkinlikteki kişilik yapılanmasının, tutum, alışkanlık, inanç ve değer yargılarının oluşumunda önemli bir yeri olduğunu ortaya koymaktadır (Şahin, 2005). Çocuğa dönük davranışlar ve çocuğa hissettirilen tutum, anlatılan ilk deneyimlerin birincil temeli oluşturur. Çocuğun içinde bulunduğu ortamın aile yapısı, ailenin büyüklüğü, sosyo-ekonomik ve sosyo- kültürel düzeyi , çocuğun sosyal olarak ilk deneyimleri konusunda duygusal ve sosyal açıdan gelişimine etkisi olacaktır (Yavuzer, 1999). Bu evrede çocuğa verilen eğitim, çocuğun ileriki yaşantısına yön verir.

Yapılan araştırmalarda; bireyin çocukluk çağında oluşan şema davranışlarının, yetişkinlikte kişilik yapısını, tutumlarını, alışkanlıklarını, inançlarını ve değer yargılarını oluşturduğu gözlemlenmiştir (Hamarta, 2004). Kızgınlık, korku, öfke gibi duygularını doğru ifade etmekte zorlanan çocukların önemli oranda davranış bozukluğu gösterme olasılıkları vardır (Campbell, 2002).

2 BAĞLANMA

2.1 BAĞLANMA NEDİR

Bebek ve annenin bağlanması hamilelik öncesine dayanmaktadır (Fuller ve ark., 1993). Hamilelikle beraber başlayan bağlanma süreci, bebeğinin doğumunun hemen ardından ilk ayları , bazen de ilk yılları kapsayan bir zaman dilimini içerir. Bu evrede annenin kendi annesiyle bağlanma şekli, annenin kendi bebeğiyle bağlanma şeklini etkiler (Fuller ve ark., 1993). Bebeklik dönemindeki bağlanma terimi; belirli birine karşı olumlu davranışların gösterilmesi, o kişinin zamanın büyük bir bölümünü çocuğu ile paylaşmak istenmesi herhangi bir sorun oluşturan olay veya nesne karşısında hemen bağlanmanın olduğu kişinin varlığının hissedilmesine bununla birlikte güven duygusunun birlikte bulunması gibi örüntülerinin hepsini bir arada duyumsanmasıdır (Morgan, 1991).

Bağlanma kuramı, üç bölüm halinde yazılan “Bağlanma ve Kaygı” kitaplarının aracılığıyla, John Bowlby (1973, 1980, 1969/1982) tarafından sosyal bilim literatürüne kazandırılmıştır. Bağlanma kuramıyla ilgili çalışmaları ise Marry Ainsworth ve arkadaşları (1978) tarafından bebek ve annenin bağlanması incelenerek temelleri atılmıştır. Bowlby’ye göre, çocuğun sağlıklı bir duygusal gelişimini oluşturması içinsürekliliği olan birincil bir bakım verenin ilişkisine ihtiyacı vardır (Bowlby, 1992). Bowlby (1973) aile içerisinde anne ve babayla yakın, sıcak, samimi ve sürekliliği olan tutarlı ilişkiler kuran çocukların kendilik algılarının olumlu olmasının yanı sıra dış çevredeki kişilerle de olumlu duygular kurabilir (Bowlby, 1973).

Bebeklik ve çocukluk döneminde gereksinimleri yerine getirilmemiş, bakım veren kişi ile güvensiz, korkulu, öfkeli ve tutarsız bir bağlanma ilişkisi kurmuş kişiler ileriki yaşamında çevresine karşı olumsuz tutum oluşturdıkları için saldırganca davranışlar sergileyebilirler (Dodge ve ark., 1981).

Anne ile bebeğinin bağlanma sürecinde önemli olan temel iki annelik davranışı vardır. Yapılanması en iyi olan bağlanma; anne, bebeğinin belirttiği işaretlerini anladığı, cevapladığı, bebeğin biyolojik ve emosyonel gereksinimlerini

yerine getirdiği takdirde ve bebeği sahibi sosyal etkileşimi tutarlı bir şekilde kurduğu zaman oluşur. Biyolojik gereksinimlerini ivedilikle yerine getirilen fakat sosyal ilişkiye dahil edilmeyen çocukların anneleri ile sağlıklı bağlanmalarında sorunlar meydana gelebilmektedir (Caye ve ark., 1997). Bağlanma sadece çocuklukla kısıtlı kalmayıp gelişim devam ettiğince sürer. Bağlanma devam ederken yapısı ve aktarılış biçimi farklılaşır. İlk ilişki olan anne ile bebeğin ilişkisi ilerleyen dönemlerde ki çevredekiler ile olan bağlanmalara referans olur (Davis ve ark., 2003).

Çocukların çoklu alanlardaki gelişimlerine, ebeveynleriyle kurdukları kaliteli ilişkinin büyük etkisi vardır. Özellikle, çocukların bağlanmanın güvenli şekilde kurulması ve ebeveynle olan sosyal ilişki kalitesi, ebeveyn-çocuk ilişkisinin kalitesinin araştırmacıların en çok odaklandığı iki unsurdur. Bağlanmanın güvenli şekilde kurulması ve tutarlı sosyal etkileşim (ör. Pozitif, hassas ve karşılıklı dikkat / davranış değişimleri), ebeveyn-çocuk iletişimine uyarlanabilir sosyal ilişkinin göstergesidir ve olumlu duygusal, bilişsel ve davranışsal sonuçlar ile ilişkilendirilmiştir. Bir olasılık, ebeveynlerin çocuğundan gelen sinyalleri doğru bir şekilde algılama ve tanıma becerisi ile korunmuş temel bir etkileşimli becerilere sahip olmalarıdır. Olumlu duygusal karşılıklılık (Pederson ve ark., 1990) bağlamında çocuğunuzun sinyallerine derhal ve uygun bir şekilde yanıtlamak (bağlayıcı olarak), bağlanma güvenliği ve erken sosyal etkileşim için ortak olabilir (Kerns & Barth, 1995). Erken sosyal etkileşimin kalitesi ile bağlanma güvenliği arasında doğrudan bir ilişki önerileri, aynı zamanda ebeveyn-çocuk etkileşimli senkronizasyonun hem bağlanma güvenliğinin önemli bir habercisidir (Haltigan ve ark., 2012).

Bowlby (1982), bağlanma davranışının temelinde yatan en temel birincil kontrol mekanizmalarının içinde bulunduğunu ve bunların en az iki mekanizma oluşturduğunu söylemiştir. Kontrol mekanizmasının ilki ; bağlanma imgesinin(bakım veren) , bebeğin hem psikolojik hem de biyolojik ihtiyaçlarını karşılayabilmede bakım verenin yerinde ve yeterince tepki vermesi, bağlanma imgesinin bebeğe atfettiği değer ve ulaşılabilirliğidir. Yani bağlanma imgesi bebeğe yakınında, kolay ulaşabildiği konumda ise bebek gereksinim duyduğu güvenli ortamı sağlayarak güvenli davranışları mümkün olabilir ve çevresini

tanımaya ve yeni keşiflere odaklanması kolaylaşır. İkinci olarak, bağlanma sistemi, çocuğun bağlanma imgesi ile olan etkileşiminde tehdit unsuru olan farklı bir durumla karşılaştığında ulaşılması zor olarak algılamasına ve endişelenmesine neden olur. Bunun sonucunda da bebeğin duygusal yıkım yaşayarak bağlanma imgesiyle, ihtiyacı olan yakın ilişkiyi yeniden yapılandırmak için çaba sarfeder. Bebek, bağlanmanın olduğu kişi ile yakın ilişkisini yeniden yapılandırmak için bağlanmanın gerçekleşmesi adına yapılan davranışların etkilendiği kontrol mekanizmaları ve ardından davranışsal çaba içerisine girer. Bu davranışsal çabaların ardından iki sonuç ortaya çıkar; ilki bağlanma imgesine karşı geçerli yakınlık kurmayı gerçekleştirir, ikinci olarak bağlanma davranışını bastırır. (Fraley ve ark., 2003).

2.2 BAĞLANMA KURAMI

Bowlby' nin bağlanma kuramı, gelişimsel bir kuram olmasının yanı sıra bir psikopatoloji kuramıdır. Bağlanma kuramları incelendiğinde erken dönem bağlanma stillerinin , hayatlarının ileriki dönemlerinde kurdukları ilişkilerin bir prototipi olarak önem taşıdıkları ve yine ileriki dönemlerinde psikolojik uyumu yordayıcı örnekler bulunduğu düşünülmektedir.(Ainsworth ve ark., 1997).

Bowlby (1973, 1980), çocukların benlikleriyle ilgili ve başkalarıyla ilgili olumsuz düşünceler kurduklarında, yetişkinlik döneminde psikopatoloji geliştirdiklerini öne sürmektedir .(Bowlby,1973,1980).

Bowlby'nin bağlanma kuramını incelediğimizde psikiyatrik patolojilerin altında bağlanma sorunları olduğu görülmektedir. Özellikle kaygılı bağlanma geliştiren kişilerin stresli, öfkeli, hareketli, kararsızlık ve takıntılı davranışlar sergilediklerini ve sonuç olarak da depresyon ve fobiler gibi psikopatolojilerin ortaya çıktığını ileri sürmüştür. (Bowlby, 1973).

Bowlby (1973) gerçekleşen bu süreci şöyle açıklamıştır.

‘Kişiliğin yapı taşları bir kez oluştuğunda bu yapı taşları kendini koruma mekanizması ile değişiklik göstermeden tüm gelişimsel dönemlerde bulunma durumunu gösterirler.Örnek olarak kazanılan bilişsel, davranışsal durumlardan hangisinin anlamlandırıldığı ve ya hangisinin yok sayıldığını, bir durumun nasıl

adlandırıldığını ve yordanacağını, bunun yanı sıra bu durum ile ilgi nasıl bir planlama yapılacağını gösterir. Oluşan bu şemalar kişiler arası ilişkilerde ve olaylarla nasıl bir bağlantı kuracağını ve ya nelerden uzak durması gerektiğini belirler. Bu nedenle birey sahip olduğu bu bilişsel şemalar sayesinde istem dışı olarak etkiel bir güç halinde kendini gerçekleştirmeye devam eder ‘’(Bowlby,1973).

Bağlanma kuramı, John Bowlby ve Mary Ainsworth’un birlikte gerçekleştirdikleri çalışmalar sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Bowlby araştırmalarına 1950’li yıllarda ilk olarak ‘’bağlanma’’ tanımını iki kişinin arasında oluşan güçlü bir bağ olarak yapmış. Aslında bağlanma öncesinde bebekten ebeveyne olarak tanımlamış olmasına rağmen sonrasında karşılıklı anne baba ile bebeğin bağlanma yöntemini açıklamasına yardımcı olmuştur. John Bowlby bağlanma stillerinin temelini oluşturmuştur. Mary Ainsworth ise Bowlby’nin vardığı sonuçları deneme yanılma yolu ile incelemiş ve farklı fikirler öne sürerek teorinin gelişmesine katkıda bulunmuştur (Bretheron,1992).

2.3 ÇALIŞAN İÇSEL MODELLER

Bebeğin, ayrılıkla gösterdiği tepkiler (ağlama, sızlanma, dudak titremesi, yüzünü buruşturma, başka yere bakma, geriye çekilme, başka yöne hareketlenme, yüzünü saklama vb.) değerlendirilirse 3 tür temel bağıllık ilişkisi vardır. Bowlby tarafından ilk kez tanımlanan bağlanma kuramı, Ainsworth ve arkadaşları tarafından geliştirilmiştir (Ainsworth,1997).

Bowlby’e (1969, 1973, 1980) göre çocuğun temel bakım veren ile yaşadığı yineleyen davranışlar sonucu bağlanmayla ilişkili olarak ‘zihinsel temsilleri’ oluşmaktadır. Bowlby, bu zihinsel temsilleri ‘çalışan içsel modeller’ olarak tanımlamıştır (Bowlby,1980).

Bağlanma kuramı bağlanmanın çalışan içsel modellerinin bağlanma türleri ile gerçek deneyimlerden oluştuğunu savunmaktadır (George ve ark.,2016).

Bireyin kendi benliği ve çevresindekilerin benliği hakkındaki bilişleri çalışan içsel modellerin içeriğini oluşturur.

1. Annenin bebeğin verdiği tepkileri algılamasındaki ve farkına varmasındaki duyarlılığı
2. Annenin olumlu tepki verme seviyesi
3. Annenin, bebeğin ihtiyacı olduğunda yanında bulunması ve tepki kalitesi
4. Annenin bebeği duygusal açıdan kabul etmesi.
5. Annenin bebeğine çevreyi deneyimlemesine müsaade etmesi ile ilişkilendirilmektedir (Ainsworth, 1970).

Bartholomew, Bowlby'nin çalışan içsel modeller tanımını (bireyin kendi benliği ve başka kişilerin benliği ile ilgili olumlu veya olumsuz fikirleri olması), kullanarak dört bağlanma türü tanımlamıştır. Bunlar; güvenli, saplantılı, kayıtsız, korkulu bağlanma stilleridir. Güvenli bağlanma gerçekleştiren bireyler kendileri hakkında ve çevresine ilişkin kişiler hakkında oluşmuş olumlu bilişsel şemalar vardır. İkircikli (ambivalent) bağlanma stili geliştirmiş bireyler olumlu kendilik modeli ve olumsuz çevresel kişilik modelleri oluşmuştur. Kaçınmalı bağlanma geliştirmiş bireyler de olumlu kendilik modeli ve olumsuz çevresel kişilik modelleri oluşturmuştur. Son olarak korkulu bağlanma geliştirmiş bireyler kendilik modeli ve çevresel kişilik modelleri hakkında olumsuz düşüncelere sahiptirler (Bartholomew, 1991). Bunun sonucunda ‘çalışan içsel modeller’ bağlanma oluşumunun temellerinin bireyin gelişimi boyunca, kişiler arası ilişkilerini açıklayan temel bileşenleri olarak kabul edilir (Bowlby,1980).

Bağlanma kuramı ,bebeklerin ve çocukların bakım verenlerden bazı zamanlar esnasında gösterdikleri tepkilerin gözlemlenmesinden doğmuştur (Bowbly, 1998).

Mary Aisworth ise Bowlby'nin bağlanma tanımı ile ilgili ortaya koyduğu görüşlerini deneyimlemeye karar vermiş ve ardından test etmiştir. Farklı düşünceler ortaya koymuş ve bağlanma teorisinin gelişimine katkıda bulunmuştur (Bretherton, 1992).

Ainsworth, bebeğin bağlanması ile ilgili ‘‘yabancı durum’’ diye adlandırılan bir deneysel durum ortaya çıkarmıştır. Bebek, her biri 3 dakika süren 7 etapla karşılaşır.

Etap 1 → Bebek ve anne aynı ortama girer, anne bebeği oyuncaklarla dolu zemine oturtur ve gidip odanın bir diğer ucundaki sandalyeye oturur.

Etap 2 → Yabancı aynı ortama girer, 1 dakika boyunca sessizce oturur, 1 dakika kadar anneye konuşur ve daha sonra bebekle birlikte herhangi bir oyuncakla oynamaya başlar.

Etap 3 → Anne ortamdaki çıkar, eğer bebek huzursuzluk duymazsa yabancı sessizce sandalyesinde oturur, eğer bebek huzursuzluk duyarsa onu yatıştırmaya çalışır.

Etap 4 → Anne ortama geri gelir ve yabancı sessizce ortamdaki çıkarken bebekle oynamaya çalışır

Etap 5 → Anne ortamdaki gider, bebek tek başına odada kalır.

Etap 6 → Yabancı bebeğin yanına gelir, bebek huzursuzluk duyuyorsa onu rahatlatmaya çalışır.

Etap 7 → Anne ortama tekrar geri döner ve yabancı ortamdaki çıkar (Ainsworth, Blehar, Waters, & Wall, 1978).

Bu deneyde, bebek sekiz dakika süresince bir yabancıyla annesinden ayrı kalır. Bu süreçte iki an çok önemlidir; anneden ayrılma ve anneye buluşma anı . Bu iki anda verilen tepkiye göre bebek iki ana bağlanma tarzından birine dahil edilir; güvenli ya da güvensiz. Güvensiz bağlanma da kararsız (ambivalent/ikircikli) ve kaçınmalı olarak ikiye ayrılmaktadır. Güvenli bağlanmaya sahip çocuklar anne giderken normal bir gerilim deneyimlerler, anne geri döndüğünde ise mutlu ve sevinçli bir karşılama içine girerler. Kararsız-kaçınmalı bağlanma tarzındaki çocuk ise anne giderken aşırı bir üzüntü ve ayrılamama davranışı gösterirken, anne geri döndüğünde ise anneye öfkeli ve reddedicidir. Kaçınmalı çocuklarda ise, ayrılma anı sakin ve neredeyse tepkisizken, buluşma anı anneyi reddedici ve uzaklaştırıcı özelliktedir (Durmuşoğlu Saltalı ve ark., 2012, Karen, 1998).

Ainsworth(1970), bu bağlanma şekillerini anneye erken dönemde oluşan bir etkileşimin sonucu olduğunu düşündü ve dördüncü bir bağlanma şekli olarak

Dezorganize (dağınık) bağlanma stili olduğunu ortaya koydu (Main & Soloman, 1990).

Tespitleri sonucunda oluşturulan grupları sadece bebeğin duygu durumu ile değerlendirme yanlış olurdu. Bebeğin kendi mizacı özelliklerinin yanında çevre ile iletişimi sonucunda kazandığı kişilik özellikleri de oldukça önem taşır (Karen, 1998).

Ainsworth ve ark. (1978), bakım verenin özverili ve yakın davranışları ilişkinin kalitesini arttırdığını belirtmiştir. Bebeğin gereksinimlerine sürekli bir biçimde samimi olarak yanıt veren anneler, bebekleri ile güvenli bağlanma oluşturmaları daha olanaklıdır. Bebek sonrasında güvenilir bir bakım veren sayesinde kendini güvenli ortamda hisseder. Bakım vermeyi reddeden, bebeğin ihtiyaçlarına yanıt vermeyen veya tutarsız davranışlar sergileyen annelerin bebekleri güvensiz bir bağlanma ilişkisi geliştirmeleri daha olanaklıdır (Bretherton & Munholland, 2008). Bakım verenin veya anne, babanın bebeğin ihtiyaçlarını algılama ve duygusal ipuçlarını yanıtlama becerisi oldukça önemlidir (Ainswort ve ark., 1978).

2.4 BAĞLANMA TÜRLERİ

2.4.1 Güvenli Bağlanma

Annesiyle güvenli bağlanma geliştiren bebekler bu grup içerisinde yer alır. Güvenli bağlanma geliştiren bebek davranışları, yakınlığının sabit kalması , rahatlık hissi ve bakıcı çevresel araştırma için güvence üssü olarak kullanma yeteneği açısından Bowlby 'nin yeni doğanın kendine has modeli tanımlamasına uymaktadır (Campos, Barrett, Lamb,Goldsmith ve Stenberg, 1983). Anne bulunduğu yerden ayrılma gerçekleştirdiğinde bebekler huzurlu ya da huzursuz hissetseler de anne ile güvenli bağlanma geliştiren bebekler anne ortama geri döndüğünde hemen etkileşimde bulunmaya başlarlar. Annenin bulunduğu yerden gitmesi halinde bebeğin ortaya koyduğu tepkinin yanı sıra önem arzeden anne odaya geri geldiğinde bebek ile anne etkileşim içersine girip girmemeleri oldukça önemlidir. Bebeklerin bazıları anneleriyle güvenli bağ geliştirdiğinde annenin

odaya geri geleceğinden emindir ve bebek gerçekleştirdiği etkinlikleri (oynadığı oyunlar, ses çıkarmaları) devam ettirir (Campos ve ark., 1983).

2.4.2 Kaçınmalı Bağlanma – Güvensiz:

Anne ile güvensiz bağlanma geliştiren bebekler bu grupta yer almaktadır. Anne odadan ayrıldığında bebek aşırı bir rahatsızlık hissi içerisine girmez. Rahatsızlık hissi içerisine girse bile yanına gelen farklı bir kişi tarafından kolaylıkla rahatlatılır ve sakinleştirilebilir. Anne odaya geri döndüğünde ise anne hiç yokmuş gibi davranarak etkileşim içerisine girmek konusunda umursamazdırlar. Anne odada iken bebek annesi hiç yokmuşçasına davranarak yabancı bir kişi veya ikincil bakım vereni ile etkileşimine devam eder (Bowlby). Bu tarz bağlanma stili geliştiren bebekler esasında kaygılıdırlar ve anne yerine ikincil bakım verenleri ile zihinsel olarak çok daha fazla ilgilenirler. Bu durum gözlemler sırasında çok nadir bulgulanır. Amerikan deneysel gözlemlerinde bulunan oran %15 gibi bir rakamdır (Campos et al.,1983).

2.4.3 Çelişkili (Kararsız/Kuşkulu/İkircikli) Bağlanma – Güvensiz:

Anne ile güvensiz bağlanma geliştiren grupta çelişkili bebekler de yer alır. Anne bulunduğu odadan gittikten sonra tekrar geri geldiğinde bebek anne ile etkileşim içerisine girme gibi bir çaba sarf etmez bu durumda aslında bir çeşit direnç gösterir. Bir taraftan anne ile etkileşim içinde bulunma isteğindedir, bir taraftan da direnç açığa çıkar. Çelişkili bağlanan bebekler dokunsal temasa ihtiyaç duydukları halde anne tarafından yapılan dokunsal temasa oldukça dirençli tavır sergilerler. Çelişkili bağlanma geliştiren gruptaki bazı bebekler de edilgen davranış gösterirler; anne odaya geri geldiğinde ağlar ama anneye doğru emekleyerek gitmezler ve anne bebeğe yaklaştığında anneye direniş gösterirler (Campos et al.,1983). Yapılan bu deneyde 200 bebek arasından bu üç bağlanma imgesine uymayan bebekler olduğu gözlemlenmiştir. Bu sonucunda , 4. bir grup bağlanma imgesi ortaya çıkmıştır (Cole ve ark., 2005).

2.4.4 Dezorganize Bağlanmış Bebekler:

Annele ile dezorganize bağlanma geliştiren bebekler ise bu grupta yer almaktadırlar. Dezorganize bağlanma geliştiren bebeklerin strese karşı koyma becerileri diğer bebeklere göre farklılıklar içermektedir. Bu grup içerisinde olan bebekler, anne odaya girdiğinde bazı zamanlar oldukça yüksek sesle ağlayarak annelerine doğru gitmektedirler, bazen de anne ile kurulacak olan göz kontağından kaçınırlar. Dezorganize grubunda yer alan bebekler, davranışlarındaki planlamada ve organize etmede zorluk yaşarlar. Bebeklerin, çocukların %10-15'i dezorganize bağlanma türü geliştirirler. Anne ve babasından olumlu davranışlar gören bebekler, olumlu davranış görmeyen bebeklere göre bu oran daha azdır (Cole ve ark., 2005).

Bowlby'e göre (1973), bağlanmadan sonra oluşan zihinsel modeller, 2 ana bileşeni kapsamaktadır. Bu bileşenlerin ilki; benlik modeli bireyin bağlanma nesnesi yönünden sevmeye , değer vermeye ve desteklenmeye değer olup olmadığına göre kendisiyle ilgili iki inancı oluşturmaktadır. Bir diğer zihinsel model ise bağlanma nesnesinin güvenilirliği, yakınlığı ve ulaşılabilirliği veya nesne tarafından kabul görmesi gibi inançları kapsamaktadır (Bowlby, 1973).

Son yıllarda yapılan araştırmalarda bağlanma stilleri ve psikopatoloji arasında güvensiz bağlanma ile psikopatoloji arasında direkt bir bağ olduğunu vurgulamaktadır (Bifulco ve ark., 2006; Brown ve Wright, 2003; Mickelson, Kessler ve Shaver, 1997).

Bu tür bağlanma stili geliştiren bebek ve çocuklarda ise ayrılıklar ve birliktelikler örüntüsünde güven duygusu oluşturacakları ortamda her ayrılığı bir kriz gibi deneyimlemiş olurlar. Anne ve baba ile birlikte olmayan bebekler kendilerini güvende hissetmezler. Anne ve baba ile birlikte olduklarında dahi onlara kötü bir şeyler olacağından ya da ayrılmalarına sebebiyet verecek olaylardan (kaybol, terk edilme, kaçırılma gibi) çokça endişe duyarlar. Normal ayrılık kaygısından farklı olarak kaygı normal gelişim yıllarında değildir, kaygı yoğun bir şekilde yaşanır, işlev bozucudur ve acıya sebep olmaktadır (Yavuzer, 1999).

Güvensiz bağlanma sebeplerine bakıldığında anne, bebeğinin bütün gereksinimlerini yerine getirmemesi, bakım verenin sürekli değişmesi, olası hastalıklar, yeni kardeş doğumu ihtimali ve yahut bebeği ihmal ya da istismar durumları tehdit içerir. Bebeğinde kalıtsal olarak güvensiz bağlanma yatkınlığının olması ile birlikte ayrılık anksiyete bozukluğu görülmesi muhtemeldir (Bakanlığı, S. 2008). Artmış sosyal ve / veya bağlamsal risk (örneğin ebeveyn kötü davranışı , depresyon, doğum öncesi ilaç kullanımı, düşük sosyo-ekonomik durum koşullarında, genel ebeveyn-çocuk ilişkisi ve bağlanma örüntüsünü) çoğunlukla kötü yönde etkilemektedir. Yapılan yeni araştırmalarda belirgin olarak madde kullanımının çocuk davranışı ile ebeveynle olan etkileşimini ve bağlanma şeklini ve kalitesini kötü yönde etkileyebileceği bulunmuştur (Eiden,Edwars ve Leonard 2002;Eiden ve ark., 2011).

Çocuklar güvensiz bağlanma aracılığıyla çevrenin güvensiz bir yer olduğunu öğrenirler. İçsel benliklerine ve çevresinde iletişimde olduğu kişilere güvenmelerini sağlayacak iletişim ve deneyimleri yarıda kaldığında güvensiz bağlanma örüntüleri oluşmaya başlar. Bağlanma zorluğu ve güvenin yoksunluğu geliştirmekte olan çocukta beyin fonksiyonları aracılığıyla öğrenme bozuklukları ya da yanlış öğrenme yoluyla davranışsal ve ruhsal olarak sorunların oluşumuna zemin hazırlamaktadır. Bu çocuklar aşırı sıkıntılı, yapışık (clingy) ilişki kuran ve fazlasıyla saldırgan davranışlar sergilerler. Akran iletişiminde kaliteli bağ kurmakta zorluk yaşarlar ayrıca anksiyete ve depresif duygulanım sorunları ileride gelişimsel bozukluk olarak belirebilir (Beidel ve ark., 2005).

Az sayıdaki bağlanma türleri ve psikopatolojinin ilişkisini ortaya koyan araştırmalar güvensiz bağlanma ile psikopatoloji arasında anlamlı derecede önemli bulunduğu kanıtlanmıştır. Bebeklikte güvensiz bağlanma oluşumu ileride belirgin olarak anksiyete bozukluğu oluşumunda etkili bir rolü olacağı düşünülmektedir (Ruther,1997).

3 BAĞLANMA VE OKUL ÖNCESİ ÇOCUKLAR

Bağlanma stilleri ve okul öncesi çocuklarla yapılan araştırmaların sonuçlarına bakıldığında ; Güvenli bağlanma oluşumu gerçekleşen çocuklar akranlarına göre şu tip davranışları göstermektedir;

- İletişim ve sosyal becerilerinin üst düzey olduğu
- Olumlu duygulanımlarının olumsuz duygulanımlara oranla daha fazla olduğu
- Akranlarla ve yetişkinlerle etkili iletişim, uyum ve iş birliği içerisinde olduğu görülmektedir.

Güvensiz bağlanma oluşumu gerçekleşen çocuklar akranlarına göre şu tip davranışları göstermektedir;

- İletişim becerilerinde zayıflık ve sosyal açıdan ayrılmaya eğilimli
- Öfke patlamaları ve agresyon
- Rahatsızlık ve huzursuzluk hissi
- Okul ortamında akranlarına ve öğretmenlerine karşı saldırganca davranışlar
- Üst düzey uyum problemleri yaşayan
- Depresif duygulanım

- Sorumluluklarının farkındalığı ve yerine getirmede zorluk yaşadıkları görülmüştür.

Çelişkili- Dirençli bağlanma oluşumu gerçekleşen çocuklar akranlarına göre şu tip davranışları göstermektedir;

- Şiddet eğilimlerini fiziksel yolla gösteren çocuklardır
- Çevresel ortam içerisinde düzen bozucu davranışlar göstermektedirler.
- Kurallara karşı uyumsuz oldukları görülür.
- Olaylar karşısında öfkeli tavır sergiledikleri gözlemlenmiştir.

Kaçıncı bağlanma oluşumu gerçekleşen çocuklar akranlarına göre şu tip davranışları göstermektedir;

- Yakın çevresindeki kişilerin kontrolü altında olmasını isterler.

- Öfke davranışı göstermeleri gereken durumlarda, öfkeyi dışı vuruında zorlandıkları görülmüştür (Perry ve ark., 1990).

4 SALDIRGANLIK

İnsanlık tarihinin doğumundan bu yana varlığı yadsınılamaz ve önemli etkisi bulunan saldırganlık davranışı günümüzün en mühim sosyal problemi olarak görülmektedir. Bunun yanı sıra saldırganlık kişiyi bireyler arası iletişim ve toplumsal açıdan etkisi olduğu görülmektedir (Arıca, 1995). Kişinin kendi düşünce veya davranışlarını, karşısındaki kişiye olan zorla kendi düşüncelerini dikte etme çabasına saldırganlık denir. Saldırganlık terimi eski zamanda ‘mütecavizlik’ olarak adlandırılırken, İngiliz dilinde ise ‘aggressiveness’ olarak adlandırılır (Bilgin, 1988).

Başka kaynaklara bakıldığında ise saldırganlık, ‘kişileri inciten, psikolojik, fizyolojik ve biyolojik olarak zarar veren her türlü davranış türüdür’, ‘kişileri incitme düşüncesi olan tüm davranışlar’ veya ‘içinde öfke olan davranış’ gibi farklı şekillerde ifade bulmaktadır. Bu durumlar yakından incelendiğinde davranışlardan tümünün ortak noktası ‘zarar verme eğilimi’ taşımaktadır (Bilgin, 1988).

Öfkeden ve kızgınlıktan , amacı kişiyi incitmek,yaralamak olan saldırganlık düşmanca saldırganlık olarak ifade edilmektedir. Diğerlerini incitmeye, yaralamaya yönelik bununla birlikte aslında başka bir amaca ulaşabilmek için kullanılan saldırganlık araçsal saldırganlık olarak ifade edilir (Yavuzer, 1999). Saldırganlık, sözel ya da fiziksel olarak adlandırılabilceği gibi, saldırganlık ve düşmanlık araçsal saldırganlık biçiminde de kategorize edilmektedir. Sözel saldırganlık küçük düşürme, hor görme, aşağılama, gibi olarak sözle ifade bulan saldırganlık içerir. Fiziksel saldırganlık ise dövme , vurma ,tekme, delme gibi fiziksel bir davranış içerir. Saldırganlık düşmanlık davranışı içerdiğinde , saldırgan davranışlar sergileyen kişinin amacı, kişiyi sevmemesi ve yahut kişiden nefret etmesinden doğan ve temel hedefi zarar vermek olan saldırganlıktır. Araçsal saldırganlıkta niyet zarar verme olmasına karşın, temel hedef kendini güçlü yansıtmaya ya da kendini koruma altına alma düşüncesi sonucu açığa çıkmaktadır. Dışlama, küçük görme, akranlarını birbirinden ayırma ve rakip

gördüğü akranını devre dışı bırakma davranışı ile zarar verme eğilimi gözlemlenir (Bilgin, 1988).

Araçsal ve fiziksel saldırganlık türlerinin yanı sıra Coie & Dodge (1998) saldırganlığın tanımını sözel ya da sözel olmayan iki tür olarak yapmışlardır. Kişilere hakaret içerikli, alay edici ve kişilere lakap atmak gibi davranımlar sözel saldırganlık olarak tanımlanırken; aşağılayıcı yüz mimikleri, omuz silkme, küçümseyen bakışlarla göz hapsine alma gibi davranımlar sözel olmayan saldırganlık olarak tanımlanmıştır.

Okul öncesi dönemlerde belirginleşen saldırganlık türü düşmanca içerikli saldırganlıktır. Bilişsel işlevler kişisel içerikli uyarılar, kişisel motiveler, genetik ve biyolojik faktörler, çevresel öğrenme biçimleri saldırganlığın önemli nedenleri arasında yer alabilir.

Okul dönemindeki çocuklarda araçsal saldırgan davranışlar aleni , direk olarak, yaş açısından büyük çocuklarda daha kolay gözlemlendiğinden, daha büyük oranda görünmektedir. Okul öncesi dönemi çocuklarında daha fazla görülen açık ilişkisel saldırganlığa örnek olarak; elleri ile kulaklarını kapama hareketi ile aktif bir şekilde karşısındakini görmezden geldiğini belirtir. Bir diğer örnek, saldırganlık davranışı gösteren çocuk mağdur kişiye isteklerini yerine getirmediği takdirde küçük düşmeye devam edileceği ve hor görüleceği tehdidini yapar. Okul dönemindeki çocukların daha sık olarak uyguladığı dolaylı ilişkisel saldırgan davranımlar, mağdurlarla alakalı kötü düşünceli söylemleri akranlarına iletme davranışları kapsar. Okul öncesinde ilişkisel saldırganlığı gözlemleyen çalışmalar her iki cinsiyetin de bu davranışa girdiğini söylemekle beraber, okul öncesi döneminde olan kızlar erkeklerden daha fazla kullanmaktadır (Monks, Smith ve Swettenham 2003; Pellegrini, Roseth 2006; McEvoy, Estrem, Rodriguez, Olson, 2003; Ostrov 2006; Garner, Lemerise, 2007).

Okul öncesi çocuklarda araçsal saldırganlıkla bağlantılı duygusal ve davranışsal sorunları araştıran çalışmalar fazlalıkla semptomları içselleştirme veya dışa vurma bakımından daha genel boyutsal ölçütler denemiştir, fakat daha spesifik inceleme yapmışlardır. Kategorik DSM-IV psikiyatrik bozukluklar.

Literatür derlemesine bakıldığında, çocuklarda olarak güvenilir ve geçerli DSM-IV Eksen-I psikiyatrik bozuklukların saptanabileceğini ortaya koymuştur. Okulöncesi dönemde psikiyatrik bozuklukların önceden anlaşılmasının önemi, bu hastalıkların okul öncesi dönemden erken ergenlik dönemine kadar gelişimsel sürekliliğini gösteren yeni bulgulara dayanarak dikkat çekmeye devam etmektedir. Okul öncesi dönem, hızlı sosyal gelişmenin gerçekleştiği eşsiz bir yaşam evresini temsil etmektedir. Ve okul öncesi sınıfın "yarı yapılandırılmış" ortamı bağlamında sosyal etkileşim kalıpları oluşmaya başlar (Egger ve ark., 2006).

Worchel ve Cooper (1979) saldırganlığı iki grup olarak incelemiştir. Davranışsal ve güdüsel olarak isimlendirmiştir. Saldırganlığın hangi davranışın sonucu olarak adlandırılmasında davranışsal sonucu ile alakalıdır. Bu sonuçlara bakıldığında ise psikolojik ve fizyolojik yönden zararın olduğu her davranış saldırganca davranış olarak bilinir. Bazı güdüsel tanımlara bakıldığında saldırganlıkta ilk öne çıkan davranışın olmadığı, davranışa neden olan altında yatan düşüncedir. Bu sebeple bir davranışın saldırganlık diye adlandırılabilmesi için psikolojik ve fiziksel olumsuz bir temasın olması aynı zamanda sergilenen bu davranışın aslında altında yatan niyetin bireyi incitici, yaralayıcı bir düşünce ile birlikte olması gerekmektedir.

Saldırganlık ile ilgili içgüdü kuramcıları olan Freud ve Lorenz insanın saldırganlık davranışını doğuştan taşıdığı içgüdü olduğunu dile getirmiştir. Freud'un saldırganlık ile ilgili olan bakış açısı bireyde oluşan ölüm içgüdüsünün belli bir kısmının dışarıya çıkmasıdır. Aynı zamanda oluşan dışarıya çıkma davranışı engellenme ile ortaya çıkmaktadır (Gençtan, 1998).

Saldırganlık konusundaki daha önceki araştırmalar öncelikle Kuzey Amerika ve Batı Avrupa örnekleri kullanılarak yapıldığından, gelişim literatüründe yeterince temsil edilmeyen ülkelerde farklı saldırı biçimlerine ne ölçüde rastlandığından, genel olarak farklı saldırı biçimlerinde cinsiyet farklılıkları olup olmadığı belirsizdir. İstisnalar olsa da (Cook, 1992; Fry, 1992) fiziksel saldırganlıkta cinsiyet farklılıklarının bulunması birçok ülkede tekrar edilmiştir ve meta-analizlerde sağlamdır (Archer, 2004). Araştırmacılar fiziksel saldırganlıktaki bu çoğaltılmış cinsiyet farklılıklarını açıklamak için biyolojik faktörlere ve

cinsiyete dayalı sosyalleşmeye ilişkin teorileri ortaya attılar (örn., Bettencourt & Miller, 1996; Eagly & Steffen, 1986).

Genellikle erkeklerin kızlara göre daha fazla açık ve doğrudan saldırganlık davranışı gösterdikleri bulunmuştur. Örn; Fiziksel tehditlere maruz bırakmak, vurmak, itmek, tekme atmak, tükürmek gibi (Boxer ve ark., 2004).

Monks ve ark. Saldırganlığı incelediğinde okul öncesi dönemi çocuklarının % 25'inin saldırgan davranışlarının olduğunu aynı zamanda % 22.1'inin de akran agresyonuna maruz kaldığını bildirmiştir. Akranlara karşı olan ısrarcı agresif davranışlar okul öncesi dönemi çocuklarının ("saldırganlar") oldukça fazla muhalefet, daha yoğun duygu bozukluğu, daha fazla dikkatini odaklamada sorun ve depresyon belirtileri olabileceğini belirtmiştir. Bununla birlikte antisosyal olma olasılıklarının ergenlik döneminde daha fazladır (Monks ve ark., 2003).

4.1 SALDIRGANLIĞIN ORTAYA ÇIKMASI

Okul öncesi erken dönemlerde ortaya çıkan bir saldırganlık düşmanca saldırganlıktır (Crik ve ark., 1995).

Çocukta saldırganlık davranışı anne-babanın abartılı şekilde koruyucu yahut geri çevirerek reddedici, ilgisini çok fazla göstermemesi ya da ilgisini göstermesi ile sözel ya da fiziksel şiddet göstermesiyle ilişkili olarak ortaya çıkabilir (Masalcı, 2001). Saldırganlık davranışının doğma sebeplerinde ebeveynlerin sahip olduğu özellikler ilk sıralardadır. Bu sebeple çocukluk dönemi çocuğun fiziksel, zihinsel gelişimi ve ruh sağlığında aile büyük rol oynamaktadır. Aile, çocuğun davranışlarını gereksiz olarak engellemesi, çocuğuyla alay etmesi, çocuğun davranışlarını gereksiz yere eleştirmesi, sürekli cezalandırması, çocuğun her istediğini yerine getirmesi ya da her isteklerini geri çevirmesi gibi davranışlar çocuğun saldırganca davranmasına sebep olabilmektedir (Aral ve ark., 2004).

Saldırganlık davranışının önemli sebepleri içerisinde biyolojik ve genetik nedenler, çevreye dayalı öğrenme, bilişsel işlemler ve kişisel uyaranlar sayılabilir (Karimi, 2002).

Yaşamın ilk altı yılını kapsayan okul öncesi dönemde ortaya çıkan önemli dönemde problemlerin giderilmemesi durumunda çocuğun hayatının ileriki

döneminde yetişkinlik döneminde uyumsuz ve sorunlu davranışlar sergilemesine sebep olur (Eder ve ark., 1997). Saldırganlığın yaygınlığı, 3-6 yaşındaki çocuklarda % 8-20'dir (Alipour ve ark., 2016).

Saldırganlığın kısa süren durumlarda; arkadaşlar tarafından istenmeme, akademik başarısızlık, istenmeme, sevilme, depresyon, çekingenlik, kaygı, problem çözmede başarısızlıklar, dikkat eksikliği, kontrol yetersizliği, uyum sorunları yer almaktadır. Uzun süreli durumlara bakıldığında ise , arkadaşlar tarafından istenilmeme, yalnızlık durumu, depresyon, olumsuz kendilik algısı (ilaç kullanımı, suç işleme, okulu bırakma), okul başarısızlığı ve kaygı gözlemlenmektedir (Dodge ve ark., 1981).

Bağlanma kuramcılarının, güvenli ebeveyn-çocuk bağlanmasının saldırganlık davranışına karşı koruyucu unsur olduğunu söylemişlerdir. Bunun haricinde , aileleriyle güvenli bağlanma geliştiren ergenlerin oldukça az antisosyal ve ya saldırgan davranış gösterdikleri ve kuralları daha iyi kabul ettiklerini bildirmektedir (Ooi ve ark., 2006). Bowlby'nin modeline göre bakım veren ile çocuk arasında güvensiz bağlanma gerçekleşen çocuğun annesi ile etkileşimi, samimiyetsiz, sinirli ve güvensiz bir duruma götürecektir. Sonucunda da çevreye karşı olan ilgi ve algısını kötü etkileyecektir ve başka kişilerin davranışlarına karşı negatif beklenti (kimsenin güvenilir olmadığına, kendisine zarar verme) içerisinde olmasına sebep olacaktır. Bu beklentilere sahip olan birey, diğer bireylere ilişkin davranışlarında (akranlarına karşı) manipülasyon ve kışkırtmayla saldırgan davranışlar gösterecektir (Bowlby, 1998).

Erken yaşta saldırgan davranışların tedavisi çok önemlidir; çünkü hayatın ilk yıllarındaki saldırganlık, saldırgan çocukların yaşamlarının kişisel ve kişilerarası alanlarında birçok sorunun zeminini oluşturur. Örneğin, zayıf bir benlik kavramına yol açabilir (Bradley ve ark., 2001), akranlar tarafından reddedilmekte (Crick ve ark., 1995) ve suçluluğu, depresyonu, akademik başarısızlığı, madde kötü kullanımı, (Bradley ve ark., 2001) toplumsal meselelere karşı daha uygunsuz, agresif tepki (Frey ve ark., 2000), (Crik ve Ladd., 1990) ve daha sonra yaşamsal sorunların çözümüne yönelik daha agresif çözümler seçmekle yükümlüdür. Diğer taraftan, çocuklukta saldırganlığa maruz kalma, aynı zamanda

yaşam boyu sağlığı biyolojik mekanizmalar yoluyla da etkileyebilir (Price ve ark., 2013). Ayrıca, genç saldırganlığı, Zorbalık ve şiddet son derece yüksek. Bununla birlikte, sosyal-öğrenme kuramcıları, çevresel faktörlerin saldırgan davranışları öğrenmekten ve onları devam ettirmekten sorumlu olduğunu ileri sürmektedir.

Monks ve ark. Okul öncesi çocukların% 25'inin saldırgan olduğunu ve% 22.1'inin akran agresyonunun kurbanı olduğunu bildirdi. Akranlara karşı ısrarla saldırgan olan ("saldırganlar") okul öncesi çocuklar daha fazla muhalefet, daha kötü okul ayarı, daha fazla duygu bozukluğu ve daha fazla dikkatsizlik ve depresyon belirtileri gösterdiklerini bildirdiler ; Aynı zamanda ergenlik döneminde antisosyal olma ihtimalleri daha yüksektir(Monks ve ark., 2003).

Bununla birlikte Sosyal olarak yoksun düzenlemelerde yetiştirilen küçük çocuklara yönelik çalışmalar, psikopatoloji için önemli miktarda artmış bir risk olduğunu belgelemektedir. 20. yüzyılın ortalarından günümüze, kurumlarda yaşayan küçük çocuklarda belgelenen sorunlar, hüznün ve sosyal çekilme, endişeli ve dikkatli davranış, saldırganlık ve meydan okuma, hiperaktivite ve dikkatsizlik, basmakalıp hareketler, ayırım gözetmeyen davranışlar ve bağlanmadaki bozuklukları içerir (Goldfarb, 1995; Rutter, 2010).

4.1.1 Bağlanma ve Saldırganlık ile İlgili Çalışmalar

Bağlanma ve saldırganlık konularına bakıldığında ulusal literatürde bağlanma ve saldırganlık üzerine yapılan çalışmaların değişkenler açısından daha farklı olduğu görülmüştür. Uluslararası çalışmalarda ise daha fazla literatür bilgisine ulaşılmıştır. Uluslararası çalışmalarda da bağlanma konusu çoğunlukla farklı değişkenler açısından ele alındığı görülmüştür.

Meesters ve Murriss (2004), 441 ergenle yapmış olduğu çalışmada, bağlanma stilleri ve ana- baba tutumlarıyla saldırganlık düzeyi arasındaki ilişkiyi pozitif bir ilişki saptamıştır. Bağlanma stilini güvensiz bağlanma olarak belirleyen ergenler, güvenli bağlanma stili olarak belirleyen ergenlere göre fazlalıkla düşmanlık ve öfke duyguları göstermişlerdir. Bununla birlikte güvensiz bağlanma stili, ergenlerin saldırganlık ve öfke düzeylerine dair farklılıkları gösteren önemli faktör olarak bulunmuştur. Bu araştırma sonucunda erkekler

kızlara göre saldırganlık düzeyinde daha yüksek puanlar almıştır. Araştırma sonucu ile eş değer olarak Dent (2005) 'de yapmış olduğu araştırmasında 185 yedinci ve sekizinci sınıf öğrencisinin katılımı ile yapmış olduğu araştırmasında güvenli bağlanma stili gerçekleştiren ergenlerin, güvensiz bağlanma gerçekleştiren ergenlere göre saldırganlık düzeylerinin daha düşük olduğu tespit edilmiştir.

Aktaş ve Güvenç (2006) , 286 öğrencinin oluşturduğu araştırmada 11- 16 yaş arasında erkek ve kız ergenlerde olumlu sosyal davranışlarda ve saldırganlık davranışlar ile yaş, ilişkisel bağlam ve kişilerarası duyarlılık arasındaki ilişkiye baktığında, ana-baba ile olan güvenli bağlanma stili gerçekleştiğinde saldırganlık davranışının türlerinde düşmanlık, öfke, sözel ve fiziksel saldırganlık, önemli olarak da düşmanlık derecesinde fazlaca bir azalma olduğunu tespit etmiştir. Erkek ergenler tarafından bakıldığında ana-babaya ve akranlara olan bağlılığın artış göstermesiyle fiziksel saldırganlık davranışında ve akranlara olan bağlılığın artmasıyla fiziksel saldırganlık davranışı ve düşmanlıkta oldukça azalma tespit edilmiştir. Öfke yönünden bakıldığında da, farkın çok fazla olmamasıyla birlikte erkek öğrencilerde ana-babaya bağlanma öfke davranışının azalmasında büyük etkisi olmuştur. Kız öğrencilerde ise saldırganlık davranışı, akranlarla olan bağlanma stili ile çok fazla ilişkisi olduğu görülmezken, ana-babayla olan bağlanma stili ve saldırganlık düzeyi arasında ilişki tespit edilmiştir. Bunların sonucunda ise, iki cinsiyette de bağlanma ana-babaya bağlamanın saldırganlık düzeyinin azaldığını gözlemiştir.

Karaduman (2012), 136'sı kız 126'sı erkek 262 öğrenci ile yürütülmüş ve 4. Ve 5. Sınıf öğrencilerinin oluşturduğu bu araştırmada saldırganlık düzeyi ve anne-baba tutumu arasındaki ilişkiye bakılmıştır. Cinsiyet, kardeş sayısı, yaş, anne-baba eğitim düzeyleri ,ekonomik durum, göç yılları, anne-babanın dayak atıyor olması ve sınır seviyesi gibi farklı değişkenler açısından bakılmıştır. Araştırma sonucunda, babanın çocuğa karşı tutumunun, annenin çocuğu dövmesinin, yaşın, cinsiyetin, algılanan başarının, sınıf , okul düzeyinin saldırganlık düzeyiyle doğrudan ilişkili olduğu, babanın çocuğu dövmesi, annenin çocuğa olan tutumu, annenin eğitimi, kardeş sayısı, annenin yaşı, babanın yaşı ve eğitim durumu, ekonomik durum ve göç ile saldırganlık düzeyi arasında ilişkinin olmadığını tespit etmiştir.

Swartz (2010), 39 özel eğitim öğrencisi ve anne-babaları ile öğretmenleri üzerinde yapılan çalışmada bağlanma ve saldırganlık sorunsalı arasındaki ilişkiye bakılmıştır. Bu araştırma sonucunda ise, bağlanma ve saldırganlık sorunsalı arasında ilişki tespit etmiştir. Güvensiz bağlanan özel eğitim öğrencilerinin öfkeyi kontrol etmede de sorun yaşadıkları ve saldırgan davranışlar gösterdikleri gözlemlenmiştir.

5 YÖNTEM

5.1 ARAŞTIRMANIN AMACI:

Bu çalışmanın amacı; okul öncesi dönemde bağlanma sorunu yaşayan kız ve erkek çocukların saldırganlık düzeyleri arasındaki farkı araştırmaktır. Elde edilen bulgulara dayanarak; , okul öncesi dönemde güvensiz bağlanma geliştiren erkek ve kız çocuklarında saldırganlık davranışını anlamlı şekilde fark olduğu ancak erkek çocuklarında saldırganlık davranışının anlamlı şekilde yüksek olduğu tespit edilmiştir. Literatüre bakıldığında ergenlerde bağlanma sorunu yaşayan kız ve erkek çocukların saldırganlık düzeyleri incelendiği görülmüştür. Bu araştırmada da okul öncesi çocuklarda bağlanma sorunu yaşayan kız ve erkek çocuklarının saldırganlık düzeyleri arasındaki farkın incelenmesi ve saldırganlık yönelimlerinin incelenmesi amaçlanmıştır.

5.2 EVREN ÖRNEKLEM:

Bu araştırmanın evrenini ; İstanbul ili Kartopu Anaokulu ve İstanbul ili Tanı Terapi Enstitüsü 'nde ayaktan tedavi gören 36-72 aylık nörolojik bir hastalığı olmayan sağlıklı çocuklar oluşturmaktadır. Örneklem ise uygun (convecience) örneklem tekniği kullanılarak çocukların ailelerinin izni alınarak ve cinsiyetleri eşit tutularak 61 erkek çocuk , 61 kız çocuk olarak toplam 122 kişiden oluşmaktadır.

5.3 SINIRLILIKLAR

Bu araştırma 2016 - 2017 yılında İstanbul ili Kartopu Anaokulu ve Tanı Terapi Enstitüsü'nde ayaktan tedavi gören 36-72 aylık nörolojik bir hastalığı olmayan sağlıklı kontrol grubu kriterleri dahilinde toplam 120 çocuğun ve ebeveynlerin verdiği cevaplar ile sınırlıdır.

5.4 VERİLERİN TOPLANMASI

Araştırma verileri bizzat araştırmacı tarafından toplama araçları kullanılarak toplanmıştır. Araştırmada kullanılan veri toplama araçları; Sosyodemografik Veri Formu, 36- 72 Aylık Çocuklara Yönelik Saldırganlık Ölçeği, Bağlanma Öykü Tamamalama Testi (BÖT) dir.

5.5 Sosyodemografik Veri Formu

Bu form, literatür bilgileri göz önünde bulundurularak araştırmacı tarafından düzenlenmiştir. Araştırmacı tarafından, sağlıklı katılımcıların ebeveynleri ve öğretmenleri ile yüz yüze görüşülerek doldurulan form, isim, soyisim, yaş, cinsiyet, meslek, gelir düzeyi ve ebeveynlerin birlikteliği gibi sosyodemografik bilgileri içermektedir.

5.5.1 36-72 Aylık Çocuklara Yönelik Saldırganlık Ölçeği

Çocukların saldırganlık düzeylerini değerlendirmek amacıyla çocukların ebeveynleri, bakım veren kişilere uygulanan bir testtir. 1 (hiçbir zaman yapamaz) ve 7 (her zaman sürekli yapar) cevaplarından yalnızca bir tanesi işaretlenir. İşaretlenen madde karşısındaki puanı alır. Madde puanlarının toplanmasının ardından elde edilen değer artması/yükselmesi ilgili alt boyuta yönelik saldırganlığın da artması/yükselmesi şeklinde yorumlanmaktadır. Toplam 27 sorudan oluşmaktadır. ‘‘36-72 Aylık Çocuklara Yönelik Saldırganlık Ölçeği’’ geliştirme çalışması (Kaynak ve Kurtulmuş, 2016) tarafından yapılmıştır. . Başkalarına yönelik fiziksel saldırganlık ($\alpha=.946$), Başkalarına yönelik ilişkisel saldırganlık ($\alpha=.945$), Kendine yönelik saldırganlık ($\alpha=.853$), Nesnelere/Eşyalara yönelik saldırganlık ($\alpha=.920$) olarak bulgulanmıştır.

5.5.2 Oyuncak Öykü Tamamlama Testi TR (OÖTT-TR)

Çocukların bağlanma türlerini değerlendirmek amacıyla çocuklarla yüz yüze uygulanan bir testtir. Ölçekte bağlanmayla ilişkili 1. Öykü ısınma toplamda 6

tane öykü bulunmaktadır. Uygulamacı tarafından başlatılan öyküler oyuncak ve insan figürleri dahil edilerek çocuklar tarafından öykülerin devam ettirilmesi istenir. Öykü tamamlama testinin puanlamasında yer alan kalıplar doğrultusunda 5 öyküden 3 veya daha fazla güvensiz bağlanma kalıbına uygun cevap verildiği takdirde çocuğun güvensiz bağlanma stili geliştirdiği sonucuna varılır. Aynı şekilde 3 veya daha fazlasına güvenli bağlanma kalıbına uygun cevap verildiği takdirde çocuğun güvenli bağlanma stili geliştirdiği sonucuna varılır. Türkiye’de ilk kez, Uluç (2005) tarafından, Türkçe’ye uyarlanarak 5- 6 yaş çocukların bağlanma örüntülerinin değerlendirilmesi amacıyla kullanılmıştır.

5.5.3 Verilerin Analizi

Araştırmanın amaçlarına uygun olarak toplanan verilerin istatistiksel analizleri SPSS v21 (Statistical Package for Social Sciences) ile yürütülmüştür.

Okul öncesi çocuklar ve cinsiyet değişkenlerine göre ortalama karşılaştırmaları standart sapmalar ve bağımsız örneklem t testi , Pearson korelasyon analizi ile test edilmiştir.

6 BULGULAR

Bu bölümde araştırmanın amaçlarına uygun olarak toplanan verilere uygulanan istatistiksel analizlere yer verilmiştir. Birinci bölümde gruplar arası karşılaştırmaların yapıldığı bağımsız örneklem t testi bulguları ve ikinci bölümde ölçeklerden alınan puanlar arasındaki ilişkilerin incelendiği Pearson korelasyon analizi bulguları yer almaktadır.

6.1 OKUL ÖNCESİ ÇOCUKLARIN CİNSİYETLERİNE VE BAĞLANMA STİLLERİNE GÖRE SALDIRGANLIK YÖNELİMİ ÖLÇEĞİNDEN ALDIKLARI PUANLARIN KARŞILAŞTIRILMASI

Tablo 1’de okul öncesi çocukların cinsiyetlerine göre 36-72 Aylık Çocuklara Yönelik Saldırganlık Yönelimi Ölçeğinden aldıkları ortalama puanlar, standart sapmalar ve bağımsız örneklem t testi bulguları verilmiştir.

Tablo 1. Okul Öncesi Çocukların Cinsiyetlerine Göre Saldırganlık Yönelimi Ölçeği Alt Boyutlarından Aldıkları Ortalama Puanlar, Standart Sapmalar ve t testi Bulguları

	Cinsiyet	N	ORT	SS	t	p
Başkalarına yönelik fiziksel saldırganlık	Kız	61	13.63	8.641	-3.671	.000
	Erkek	61	20.44	11.611		
Başkalarına yönelik ilişkisel saldırganlık	Kız	61	12.70	7.751	-1.874	.063
	Erkek	61	15.95	11.085		
Kendine yönelik saldırganlık	Kız	61	6.74	5.063	-.571	.569
	Erkek	61	7.30	5.705		
Nesnelere / eşyalara yönelik saldırganlık	Kız	61	9.89	6.256	-2.741	.007
	Erkek	61	14.10	10.246		

Okul öncesi çocukların cinsiyetlerine göre Saldırganlık Yönelimi Ölçeği “Başkalarına yönelik fiziksel saldırganlık” alt ölçeğinden aldıkları ortalama puanlar arasında anlamlı fark bulunmuştur [$t=-3.671$; $p<.05$]. Erkek çocukların başkalarına yönelik fiziksel saldırganlık ortalama puanları ($\bar{x}=20.44$) kız çocukların ortalama puanlarından ($\bar{x}=13.63$) anlamlı şekilde yüksektir.

Okul öncesi çocukların cinsiyetlerine göre Saldırganlık Yönelimi Ölçeği “Başkalarına yönelik ilişkisel saldırganlık” alt ölçeğinden aldıkları ortalama puanlar arasında anlamlı fark bulunmamıştır [$t=-1.874$; $p>.05$].

Okul öncesi çocukların cinsiyetlerine göre Saldırganlık Yönelimi Ölçeği “Kendine yönelik saldırganlık” alt ölçeğinden aldıkları ortalama puanlar arasında anlamlı fark bulunmamıştır [$t=-.571$; $p>.05$].

Okul öncesi çocukların cinsiyetlerine göre Saldırganlık Yönelimi Ölçeği “Nesnelere/eşyalara yönelik saldırganlık” alt ölçeğinden aldıkları ortalama puanlar arasında anlamlı fark bulunmuştur [$t=-2.741$; $p<.05$]. Erkek çocukların nesnelere / eşyalara yönelik saldırganlık ortalama puanları ($\bar{x}=14.10$) kız çocukların ortalama puanlarından ($\bar{x}=9.89$) anlamlı şekilde yüksektir.

Tablo 2’de okul öncesi çocukların bağlanma stillerine göre 36-72 Aylık Çocuklara Yönelik Saldırganlık Yönelimi Ölçeğinden aldıkları ortalama puanlar, standart sapmalar ve bağımsız örneklem t testi bulguları verilmiştir.

Okul öncesi çocukların bağlanma stillerine göre Saldırganlık Yönelimi Ölçeği “Başkalarına yönelik fiziksel saldırganlık” alt ölçeğinden aldıkları ortalama puanlar arasında anlamlı fark bulunmuştur [$t=5.189$; $p<.05$]. Güvensiz bağlanan çocukların başkalarına yönelik fiziksel saldırganlık ortalama puanları ($\bar{x}=22.83$) güvenli bağlanan çocukların ortalama puanlarından ($\bar{x}=13.41$) anlamlı şekilde yüksektir.

Okul öncesi çocukların bağlanma stillerine göre Saldırganlık Yönelimi Ölçeği “Başkalarına yönelik ilişkisel saldırganlık” alt ölçeğinden aldıkları ortalama puanlar arasında anlamlı fark bulunmuştur [$t=4.037$; $p<.05$]. Güvensiz bağlanan çocukların başkalarına yönelik ilişkisel saldırganlık ortalama puanları

($\bar{x}$ =18.53) güvenli bağlanan çocukların ortalama puanlarından ($\bar{x}$ =11.69) anlamlı şekilde yüksektir.

Okul öncesi çocukların bağlanma stillerine göre Saldırganlık Yönelimi Ölçeği “Kendine yönelik saldırganlık” alt ölçeğinden aldıkları ortalama puanlar arasında anlamlı fark bulunmuştur [$t=3.924$; $p<.05$]. Güvensiz bağlanan çocukların kendine yönelik saldırganlık ortalama puanları ($\bar{x}$ =9.30) güvenli bağlanan çocukların ortalama puanlarından ($\bar{x}$ =5.59) anlamlı şekilde yüksektir.

Okul öncesi çocukların bağlanma stillerine göre Saldırganlık Yönelimi Ölçeği “Nesnelere / eşyalara yönelik saldırganlık” alt ölçeğinden aldıkları ortalama puanlar arasında anlamlı fark bulunmuştur [$t=5.417$; $p<.05$]. Güvensiz bağlanan çocukların nesnelere / eşyalara yönelik saldırganlık ortalama puanları ($\bar{x}$ =16.85) güvenli bağlanan çocukların ortalama puanlarından ($\bar{x}$ =8.95) anlamlı şekilde yüksektir.

Tablo 2. Okul Öncesi Çocukların Bağlanma Stillere Göre Saldırganlık Yönelimi Ölçeği Alt Boyutlarından Aldıkları Ortalama Puanlar, Standart Sapmalar ve t testi Bulguları

	Bağlanma	N	ORT	SS	t	p
Başkalarına yönelik fiziksel saldırganlık	Güvensiz	47	22.83	12.424	5.189	.000
	Güvenli	75	13.41	7.639		
Başkalarına yönelik ilişkisel saldırganlık	Güvensiz	47	18.53	11.712	4.037	.000
	Güvenli	75	11.69	7.012		
Kendine yönelik saldırganlık	Güvensiz	47	9.30	7.785	3.924	.000
	Güvenli	75	5.59	2.061		
Nesnelere / eşyalara yönelik saldırganlık	Güvensiz	47	16.85	11.777	5.417	.000
	Güvenli	75	8.95	3.683		

6.2 OKUL ÖNCESİ ÇOCUKLARDA YAŞ VE SALDIRGANLIK YÖNELİMLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİ

Tablo 3'te okul öncesi çocukların yaşları ile Saldırganlık Yönelimi Ölçeği alt ölçeklerinden aldıkları puanlar arasındaki Pearson korelasyon analizi bulguları verilmiştir.

Tablo 3. Okul Öncesi Çocukların Yaşları ile Saldırganlık Yönelimi Ölçeği Alt Ölçeklerinden Aldıkları Puanlar Arasındaki Pearson Korelasyon Matrisi

	1	2	3	4
1. Yaş				
2. Başkalarına yönelik fiziksel saldırganlık	-.198*			
3. Başkalarına yönelik ilişkisel saldırganlık	-.150	.746**		
4. Kendine yönelik saldırganlık	-.264**	.590**	.452**	
5. Nesnelere / eşyalara yönelik saldırganlık	-.255**	.782**	.583**	.774**

*p<.05

**p<.01

Okul öncesi çocukların yaşları ile başkalarına yönelik fiziksel saldırganlık alt ölçeğinden aldıkları puanlar arasında negatif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur ($r=-.198$; $p<.05$). Okul öncesi çocukların yaşları arttıkça başkalarına yönelik fiziksel saldırganlıkları azalmaktadır.

Okul öncesi çocukların yaşları ile başkalarına yönelik ilişkisel saldırganlık alt ölçeğinden aldıkları puanlar arasında anlamlı ilişki bulunmamıştır ($r=-.150$; $p>.05$).

Okul öncesi çocukların yaşları ile kendine yönelik saldırganlık alt ölçeğinden aldıkları puanlar arasında negatif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur ($r=-.264$; $p<.01$). Okul öncesi çocukların yaşları arttıkça kendilerine yönelik saldırganlıkları azalmaktadır.

Okul öncesi çocukların yaşları ile nesnelere / eşyalara yönelik saldırganlık alt ölçeğinden aldıkları puanlar arasında negatif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur

($r=-.255$; $p<.05$). Okul öncesi çocukların yaşları arttıkça nesnelere / eşyalara yönelik saldırganlıkları azalmaktadır.

Alt Ölçekler

Okul öncesi çocukların başkalarına yönelik fiziksel saldırganlık alt ölçeğinden aldıkları puanlar ile başkalarına yönelik ilişkisel saldırganlık alt ölçeğinden aldıkları puanlar arasında pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur ($r=.746$; $p<.01$). Okul öncesi çocukların başkalarına yönelik fiziksel saldırganlıkları arttıkça başkalarına yönelik ilişkisel saldırganlıkları artmaktadır.

Okul öncesi çocukların başkalarına yönelik fiziksel saldırganlık alt ölçeğinden aldıkları puanlar ile kendine yönelik saldırganlık alt ölçeğinden aldıkları puanlar arasında pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur ($r=.590$; $p<.01$). Okul öncesi çocukların başkalarına yönelik fiziksel saldırganlıkları arttıkça kendine yönelik saldırganlıkları artmaktadır.

Okul öncesi çocukların başkalarına yönelik fiziksel saldırganlık alt ölçeğinden aldıkları puanlar ile nesnelere / eşyalara yönelik saldırganlık alt ölçeğinden aldıkları puanlar arasında pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur ($r=.782$; $p<.01$). Okul öncesi çocukların başkalarına yönelik fiziksel saldırganlıkları arttıkça nesnelere / eşyalara yönelik saldırganlıkları artmaktadır.

Okul öncesi çocukların başkalarına yönelik ilişkisel saldırganlık alt ölçeğinden aldıkları puanlar ile kendine yönelik saldırganlık alt ölçeğinden aldıkları puanlar arasında pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur ($r=.452$; $p<.01$). Okul öncesi çocukların başkalarına yönelik ilişkisel saldırganlıkları arttıkça kendine yönelik saldırganlıkları artmaktadır.

Okul öncesi çocukların başkalarına yönelik ilişkisel saldırganlık alt ölçeğinden aldıkları puanlar ile nesnelere / eşyalara yönelik saldırganlık alt ölçeğinden aldıkları puanlar arasında pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur ($r=.583$; $p<.01$). Okul öncesi çocukların başkalarına yönelik ilişkisel saldırganlıkları arttıkça nesnelere / eşyalara yönelik saldırganlıkları artmaktadır.

Okul öncesi çocukların kendine yönelik saldırganlık alt ölçeğinden aldıkları puanlar ile nesnelere / eşyalara yönelik saldırganlık alt ölçeğinden aldıkları puanlar

arasında pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur ($r=.774$; $p<.01$). Okul öncesi çocukların kendine yönelik saldırganlıkları arttıkça nesnelere / eşyalara yönelik saldırganlıkları artmaktadır.

7 TARTIŞMA VE SONUÇ

Okul öncesi çocukların cinsiyetlerine göre Saldırganlık Yönelimi Ölçeği “Başkalarına yönelik fiziksel saldırganlık” alt ölçeğinden aldıkları ortalama puanlar arasında anlamlı fark bulunmuştur. Erkek çocukların başkalarına yönelik fiziksel saldırganlık ortalama puanları kız çocukların ortalama puanlarından anlamlı şekilde yüksek olduğu tespit edilmiştir. Bu bilgi literatürle uyumludur. Aracı, (2012). Erkek öğrencilerin saldırganlık davranışlarının kız öğrencilere nazaran daha fazla olduğu ve ebeveyn eğitim düzeyi arttıkça saldırganlık davranışının her iki cinsiyette de azaldığını bildirmiştir. Kaynak, (2016) 36-72 aylık erkek çocukların kız çocuklarına göre fiziksel saldırganlık düzeyinin daha yüksek olduğunu bildirmiştir. Bize göre, farklı görüş bulunmaktadır. Bunlar; erkek çocukların oynadığı oyuncaklar (tabanca,kılıç,bıçak vb.),Televizyon programlarında ki erkeklerin fiziksel davranışları saldırganlık davranışı üzerinde etkili , evdeki rol model erkeğin sözel ifadeleri, fiziksel davranışları ve ailenin eğitim seviyesinin düşük olması sebebiyle çocuklara olan tutum ve davranışlarının bilinçsiz olması saldırganlık davranışlarını artırıyor olabilir.

Okul öncesi çocukların cinsiyetlerine göre Saldırganlık Yönelim Ölçeği ‘Başkalarına yönelik ilişkisel saldırganlık’ alt ölçeğinden aldıkları ortalama puanlar arasında anlamlı fark bulunmamıştır. Bu literatürle uyumlu değildir. Şen, (2009) Kız çocuklarının ilişkisel saldırganlık puan ortalamaları erkek çocuklardan daha yüksek olduğunu bildirmiştir. Bize göre, literatürle doğru orantılı olmamasının sebebi araştırmamdaki örneklem sayısının az olmasından kaynaklanmış olabilir.

Okul öncesi çocukların cinsiyetlerine göre Saldırganlık Yönelim Ölçeği ‘Kendine Yönelik Saldırganlık’ alt ölçeğinden aldıkları puanlar arasında anlamlı fark bulunmamıştır. Literatürde okul öncesi çocukların cinsiyet değişkenine göre kendine yönelik saldırganlık davranışı ile ilgili araştırmaya ulaşılamamıştır. Bize göre, araştırmamdaki örneklem sayısının az olması bulgunun fark bulmamasına neden olmuş olabilir.

Okul öncesi çocukların cinsiyetlerine göre Saldırganlık Yönelim Ölçeği ‘‘ Nesnelere/eşyalara yönelik saldırganlık’’ alt ölçeğinde aldıkları ortalama puanlar arasında anlamlı fark bulunmuştur. Erkek çocukların kız çocuklarına nazaran göstermiş oldukları nesnelere/eşyalara yönelik saldırganlık düzeyinin daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Bu bilgi literatürle uyumludur. Ay, (2018) erkek çocuklarının fiziksel saldırganlık, ilişkisel saldırganlık, sözel saldırganlık ve dolaylı saldırganlık düzeylerinin kız çocuklarından daha yüksek olduğunu bildirmiştir. Bize göre, erkek çocukların bu dönemde ödipal dönemde olduklarından dolayı kastrasyon anksiyetesini yoğun olarak yaşarlar. Kastrasyon anksiyetesi ile baş etme yöntemi olarak saldırgan davranışlar ya da yok etme deneyimlerini nesnelere / eşyalara yöneltmesi olabilir.

Okul öncesi çocukların bağlanma stillerine göre Saldırganlık Yönelim Ölçeği ‘Başkalarına yönelik ilişkisel saldırganlık’ alt ölçeğinden aldıkları ortalama puanlar arasında anlamlı fark bulunmuştur. Güvensiz bağlanan çocukların başkalarına yönelik ilişkisel saldırganlık ortalama puanları güvenli bağlanan çocukların ortalama puanlarından anlamlı şekilde yüksek olduğu bulunmuştur. Kaplan (2012), ebeveynlerine güvensiz bağlanan erkeklerin, ebeveynlerine güvensiz bağlanan kızlardan daha yüksek saldırganlık puanı aldıklarını bildirmiştir. Bize göre, iki görüş bulunmaktadır. Ebeveynleri ile sağlıklı iletişimde bulunamayan, güvensiz bağlanma stili geliştiren çocuklar saldırganlık davranışlarına daha fazla yatkın, güvensiz bağlanmayı saldırganlık davranışına dönüştürmüş olabilirler. Erkek ismine yüklenen güçlü, dayanıklı imgeleri ve duygulanımlarını açıkça yaşamamaları gerektiğini ya da duygularını fiziksel yollarla yaşamaları kabul görmediğinden dolayı erkek çocukları duygularını açıkça ifade edemezler. Duygularını açıkça ifade edemediğinden dolayı ilişkisel saldırganlığı deneyimleyebilirler.

Okul öncesi çocukların bağlanma stillerine göre Saldırganlık Yönelim Ölçeği’ Başkalarına yönelik ilişkisel saldırganlık’ alt ölçeğinden aldıkları ortalama puanlar arasında anlamlı fark bulunmuştur. Güvensiz bağlanan çocukların başkalarına yönelik ilişkisel saldırganlık, ortalama puanları güvenli bağlanan çocukların ortalama puanlarından anlamlı şekilde yüksektir. Literatürde güvensiz bağlanma ve ilişkisel saldırganlık karşılaştırılması bulunamamıştır. Bize göre,

güvensiz bağlanan çocukların, ebeveynlerine olan öfkelerini, ilişkiye zarar vermek amacıyla arkadaşlarının arkasından konuşma, başkalarının sırlarını art niyetli olarak başkalarına söylemek, yalan söylemek, sırlarını taşımak, kişileri yok sayma, dışlamak gibi davranışları ebeveynleri ile olan güvensiz bağlanma duygusunun getirdiği ve dışa bu şekilde yansıtması olabilir.

Okul öncesi çocukların bağlanma stillerine göre Saldırganlık Yönelimi Ölçeği 'Kendine yönelik saldırganlık' alt ölçeğinden aldıkları puanlar arasında anlamlı fark bulunmuştur. Güvensiz bağlanan çocukların kendine yönelik saldırganlık ortalama puanları, güvenli bağlanan çocukların ortalama puanlarından anlamlı şekilde yüksektir. Literatür ile uyumludur. Bayrak (2011), Farklı değişkenlere baktığında; Babaları ilgilenmeyen, döven, ceza uygulayan öğrencilerin kendine yönelik saldırganlık düzeylerinin daha yüksek olduğunu, babaları tarafından ilgilenen, seven, anlayışlı tutum sergileyen öğrencilerin ilişkisel saldırganlık düzeylerinin daha düşük olduğunu bildirmiştir. Bize göre , ebeveynleri ile güvensiz bağlanma gerçekleştiren çocuklar ebeveynlerine olan öfkelerini doğrudan gösteremedikleri için bu öfkeyi kendi bedenlerine yansıtarak bunu gerçekleştiriyor olabilirler. Bu durumda ileride kendini kesme, vücuduna zarar verme davranışlarını doğuruyor olabilir.

Okul öncesi çocukların bağlanma stillerine göre Saldırganlık Yönelim Ölçeği' Nesnelere / eşyalara yönelik saldırganlık' alt ölçeğinden aldıkları ortalama puanlar arasında anlamlı fark bulunmuştur. Güvensiz bağlanan çocukların nesnelere /eşyalara yönelik saldırganlık ortalama puanları güvenli bağlanan çocukların ortalama puanlarından anlamlı şekilde yüksektir. Literatürde nesnelere/ eşyalara yönelik saldırganlık ve bağlanma ilişkisini inceleyen bulgulara ulaşamamıştır. Bize göre, ebeveynleri ile sağlıklı, güvenli bağlanma gerçekleştiremeyen çocuklar ebeveynlerine duydukları öfkeyi doğrudan gösteremeyip, ebeveynlerin şahsi eşyalarına ya da nesnelere zarar veriyor olabilirler.

Okul öncesi çocukların yaşları ile başkalarına yönelik fiziksel saldırganlık alt ölçeğinden aldıkları puanlar arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Okul öncesi çocukların yaşları arttıkça başkalarına yönelik fiziksel

saldırganlıkları azalmaktadır. Literatüre bakıldığında ise bu bulgu ile uyumlu değildir. Şen (2009) 3-6 yaş gruplarında olan çocukların fiziksel saldırganlık davranışlarının yaş grubunu ve farklı değişkenlerle incelendiğinde farklılık göstermediğini bildirmiştir. Bize göre, yaşın büyümesiyle bilişsel gelişimin güçlenmesi saldırganlığın yaşa göre azalmasında etkili olmuş olabilir.

Okul öncesi çocukların yaşları ile başkalarına yönelik saldırganlık alt ölçeğinden aldıkları puanlar arasında anlamlı ilişki bulunmamıştır. Literatürle uyuşmamaktadır. Şen (2009) Çocukların yaşlarının büyümesiyle ilişkisel saldırganlığın arttığını bildirmiştir. Bize göre, bunun sebebi örneklemin daha az sayıda olmuş olması olabilir.

Okul öncesi çocukların yaşları ile kendine yönelik saldırganlık ve nesnelere yönelik saldırganlık alt ölçeğinden aldıkları puanlar arasında negatif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur. Okul öncesi çocukların yaşları arttıkça kendilerine yönelik ve nesnelere yönelik saldırganlıkları azalmaktadır. Literatüre bakıldığında yaş değişkenine göre kendine yönelik ve nesnelere yönelik saldırganlık arasında farka rastlanmamıştır. Bize göre, yaşları büyüyen çocukların süper egolarının da gelişmesi ve güçlenmesiyle kendine yönelik ve nesnelere yönelik olan saldırganlık düzeyi azalmış olabilir.

8 ALT ÖLÇEKLER

Okul öncesi çocukların başkalarına yönelik fiziksel saldırganlık alt ölçeğinden aldıkları puanlar ile başkalarına yönelik ilişkisel saldırganlık alt ölçeğinden aldıkları puanlar arasında pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur. Okul öncesi çocukların başkalarına yönelik fiziksel saldırganlıkları arttıkça başkalarına yönelik ilişkisel saldırganlıkları artmaktadır. Literatüre bakıldığında ilişkisel saldırganlık ve fiziksel saldırganlık düzeylerinin birbiri arasında olan ilişkiye rastlanmamıştır. “Farklı değişkenlere bakıldığında ise İkiz (2015), Ebeveynlerin otoriter tutumu ile ilişkisel ve fiziksel saldırganlık düzeyleri arasında pozitif bir ilişki ortaya koymuştur. Bize göre, fiziksel saldırganlık düzeyinin arttığında ilişkisel saldırganlığında artmasının sebebi çocuğun içinde tuttuğu öfkeyi fiziksel olarak dışarı çıkardığında kendi pasif agresif kişik patolojisinde öne çıkması olabilir. Fiziksel saldırganlık daha fazla güce dayanırken ilişkisel saldırganlık ise alttan olan gözükmeyen saldırganlıktır.

Saldırganlığın karşıdaki kişiye bir çok aktarılış şekli olduğunu düşünürsek pasif agresyonda bir saldırganlık biçimidir. Bu durumda nesne kaybı endişesi yaşayan birey somut olarak bir saldırganlık örneği göstermeyerek pasif agresif davranımlar göstereceği düşünülmektedir.

Okul öncesi çocukların başkalarına yönelik fiziksel saldırganlık alt ölçeğinden aldıkları puanlar ile kendine yönelik saldırganlık alt ölçeğinden aldıkları puanlar arasında pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur. Okul öncesi çocukların başkalarına yönelik fiziksel saldırganlıkları arttıkça kendilerine yönelik saldırganlıkları artmaktadır. Literatür incelendiğinde okul öncesi çocuklar üzerinde yapılan araştırmalarda fiziksel ve ilişkisel saldırganlık arasında bir ilişkiye rastlanamamıştır. Bize göre, fiziksel saldırganlık davranışı gösteren çocuk içinde bulunan öfkeyi somutlaştırarak fiziksel olarak yansıtip bu öfkeyi yatıştıramadığında kendi vücuduna zarar vererek öfkesini çıkarttığı ve bu şekilde de anne – babayı cezalandırmayı düşünüyor olabilirler.

Okul öncesi çocukların başkalarına yönelik fiziksel saldırganlık alt ölçeğinden aldıkları puanlar ile nesnelere/ eşyalara yönelik saldırganlık alt

ölçeğinden aldıkları puanlar arasında pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur. Okul öncesi çocukların başkalarına yönelik ilişkisel saldırganlıkları arttıkça nesnelere / eşyalara yönelik saldırganlıkları artmaktadır. Literatür incelendiğinde ise başkalarına yönelik ilişkisel saldırganlık ve eşyalara yönelik saldırganlık arasında pozitif yönde olan ilişkiye rastlanmamıştır. Bize göre, çocukların öfkelerini başkalarına yönelik fiziksel saldırganlık davranışı göstererek ortaya çıkarttığı ve bu öfkenin kendilerini yatıştırıramaması sonucunda duyduğu öfkenin kişilerin nesne ve eşyalarına zarar vererek kendisini yatıştırması ve kişinin kendisini cezalandırmak ve duyduğu öfkeyi göstermek amacıyla nesne ve eşyalara yöneliyor olabilir.

Okul öncesi çocukların başkalarına yönelik ilişkisel saldırganlık alt ölçeğinden aldıkları puanlar ile kendine yönelik saldırganlık alt ölçeğinden aldıkları puanlar arasında pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur. Okul öncesi çocukların başkalarına yönelik ilişkisel saldırganlıkları arttıkça kendine yönelik saldırganlıkları artmaktadır. Literatür incelendiğinde başkalarına yönelik saldırganlık ve kendine yönelik saldırganlık arasında ilişkiye rastlanmamıştır. Bize göre, başkalarına yönelik ilişkisel saldırganlık gösteren çocuklar içlerinde tuttıkları öfkeyi karşısındaki kişiyi örselemeden kendi öfkelerini çıkarmakta ve bu öfkeyi tam çıkaramadıklarında ise kendilerine yönelik saldırganlık göstererek yani kendini kesme, çizme vücudunun herhangi bir yerine zarar vererek bu öfkeyi çıkarttıkları ve karşı tarafı da bununla cezalandırma düşüncesine girdiği düşünülebilir.

Okul öncesi çocukların başkalarına yönelik saldırganlık alt ölçeğinden aldıkları puanlar ile nesnelere / eşyalara yönelik saldırganlık alt ölçeğinden aldıkları puanlar arasında pozitif yönde ilişkisel saldırganlıkları arttıkça nesnelere / eşyalara yönelik saldırganlıkları artmaktadır. Literatüre bakıldığında ilişkisel saldırganlık ve eşyalara yönelik saldırganlık arasında ilişkiyi inceleyen kaynak bulunamamıştır. Bize göre, öfkesini direk göstermekten kaçınan çocuklar ilişkisel saldırganlık göstererek karşısındakini kaybetme riskine girmeyip öfkesini ilişkisel saldırganlık olarak yansıtip ve bu saldırganlık biçiminden kendini yatıştırıramayıp öfkesini çevresinde bulunan eşyalara yahut kişinin eşyalarına zarar vererek yatıştırması olabilir.

Okul öncesi çocukların kendine yönelik saldırganlık alt ölçeğinden aldıkları puanlar ile nesnelere / eşyalara yönelik saldırganlık alt ölçeğinden aldıkları puanlar arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Okul öncesi çocukların kendine yönelik saldırganlıkları arttıkça eşyalara nesnelere yönelik saldırganlıkları artmaktadır. Literatür taraması yapıldığında kendine yönelik saldırganlık ve nesnelere/ eşyalara yönelik saldırganlık arasındaki ilişkiyi inceleyen kaynak bulunamamıştır. Bize göre, öfkesini direk dışarıya gösteremeyen çocuk öfkesini kendi bedenine zarar vererek yatıştırmakta, kendi bedenine verdiği zarardan öfkesini yatıştıramadığı durumda öfkesini eşya ve nesnelere çıkartarak kendini yatıştırma düşüncesi olduğu düşünülebilir.

Tablo 4. Alt Ölçek Korelasyon Analizi

	1	2	3	4
1. İlişkisel saldırganlık	1			
2. Kendine saldırganlık	.452*	1		
3. Nesnelere saldırganlık	.583*	.774*	1	
4. Fiziksel saldırganlık	.746*	.590*	.782*	1

* $p < .001$

9 ÖNERİLER

Bağlanma Güvenli yer senaryoları ve 36-72 aylık çocuklara yönelik saldırganlık ölçeği ile yürütülen araştırmamda daha geniş örneklemlerle çalışmalara , bunun yanı sıra ebeveynlerinin geniş sosyodemografik bilgileri alınarak, ebeveynlere yönelik depresyon ölçeği kullanılarak ebeveynlerin depresyonunun çocuklar üzerinde bağlanma ve saldırganlık arasındaki ilişkinin olup olmadığına bakılabilir. Anne baba tutumları göz önünde bulundurularak saldırganlık yönelimleri incelenebilir. Bunların sonucunda ise okul öncesi çocukların ebeveynleri için öğretmenler ve psikologlar tarafından ebeveynlere psiko eğitim verilebilir ve aileler eğitilebilir. Hamile kadınlar için sağlıklı bağlanmanın nasıl olacağı ve neleri kapsadığı hakkında psiko eğitim verilebilir.Saldırgan davranışlar gösteren çocukların duygularını tam olarak tanımlayamaması ve bunu anlamlandıramazlar, bu çocukların saldırgan davranışlarını önlemek amacıyla duyguları tanıma çalışmaları, duygularını davranışa dökme gibi müdahale programları uzmanlar tarafından uygulanabilir. Saldırganlığın öğrenilen bir davranış olduğu göz önüne alındığında ailelerin doğru rol model olması için seminer ve eğitim çalışmaları yapılabilir.

KAYNAKLAR

Ainsworth, M. D. S., & Bell, S. M. (1970). Attachment, exploration, and separation: Illustrated by the behavior of one-year-olds in a strange situation. *Child development*, 49-67.

Ainsworth, M.S., (1997) The personal origins of attachment theory. An interview with Mary Salter Ainsworth. Interview by Peter L. Rudnytsky. *Psychoanal Study Child*; 52: 386-405. (Ainsworth,1997)

Ainsworth, M. 1). S., Blehar, M. C., Waters, E., & Wall, 5. (1978). Patterns of attachment: A psychological study of the Strange Situation. Hillsdale, NJ: Erlbaum.

Ainsworth, M.D.S., Blehar M.C., Waters E., Walls S.,(1978) Patterns of Attachment: A Psychological Study of the Strange Situation. Hillsdale, Lawrence Erlbaum.

Aktaş, V., ve Güvenç, G. B. (2006). Kız ve erkek ergenlerde saldırgan ve olumlu sosyal davranışlar ile yaş, ilişkisel bağlam ve kişiler-arası duyarlılık arasındaki ilişkiler. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 23 (2), 233-264.

Alipour, A., Edraki, M., Tavakoli, P., Yektatalab, S., (2016). Reinforcement Behavior Therapy by Kindergarten Teachers on Preschool Children's Aggression: A Randomized Controlled Trial. *Int Community Based Nurs Midwifery*,4, 79-89.

Aral, N. ve Diğerleri, (2004). İlköğretim Okullarının Sekizinci Sınıfına Devam Eden İlköğretim Öğrencilerinin Saldırganlık Eğilimlerinin İncelenmesi. *Çağdaş Eğitim Dergisi*, 315, 17-25.

Aracı, A. (2012). Erken Ergenlik Dönemindeki Bireylerdeki Anne Baba ve Arkadaşlara Bağlanma ile Saldırganlık Düzeyinin İncelenmesi. İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Arıca, O. T.,(1995)''Üniversite öğrencilerinde saldırganlık, benlik saygısı ve denetim odağı ilişkisi.'' Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Ay, H.,(2018). Okul Öncesi Dönemi Çocuklarının Saldırganlık Davranışlarının Anne ve Öğretmen Görüşlerine Göre İncelenmesi. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Burdur.

Bartholomew, K. Horowitz, L.M., (1991), Attachment styles among young adults: A test of four-category model *Journal of Personality and Social Psychology*, 61 (2), pp. 226–244.

Bayrak, B., (2011). 10-12 Yaş Öğrencilerin Saldırganlık Eğilimleri ve Bunu Etkileyen Faktörlerin Belirlenmesi.Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Beidel, C.B., Turner, S.M., (2005) Childhood anxiety disorders: a guide to research and treatment. (s187-200) NY: Routledge

Bifulco, Kwon, Jacobs, Moran, Bunn ve Beer, 2006; Brown ve Wright, 2003; Mickelson, Kessler ve Shaver, 1997.

Bodur, Ş., İşeri, E., Sosyal, A.Ş. ve Şenol, S. (2005). Bebeklik dönemindeki bağlanma sürecine genel bir bakış. *Klinik Psikiyatri*, 8, 88-99.

Bradley, R.H., Convyn, R.F. (2001). Burchinal M, et al. The home environments of children in the United States part II: Relations with behavioral development through age thirteen. *Child Dev.* 72:1868–86.

Bretherton, I., (1992). The origins of attachment theory: John Bowlby and Mary Ainsworth.

Bowlby, J., (1969). Attachment and Loss: Cilt 1. Attachment. New York: Basic Books.

Bowlby, J., (1973). Separation: Anxiety and anger, attachment and loss, Vol. 2. New York: Basic Books.

Bowlby, J., (1980). Loss, attachment and loss, Vol. 3. New York: Basic Books.

Bronfenbrenner, U. (1979). The ecology of human development. Cambridge: Mass.: Harvard University Press

Bowlby, J., (1973). Attachment and loss. Vol. 2: Separation: anxiety and anger. New York, NY: Basic Books.

Bowlby, J., (1998). Developmental psychiatry comes of age. *Am J Psychiatry*; 145: 1-10.

Boxer, P., Goldstein, S.E., Tisak, M.S. (2004). Is It Bad to be Good? An Exploration of Agressive and Prosocial Behavior Subtypesin Adolescence. *Journal of Youth and Adolescence*, Vol.33, No:2, pp.91-100.

Bilgin, N.,(1988). Sosyal psikolojiye giriş. Ege Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Yayınları.

Campbell, SB., (2002). Behavior Problems in Preschool Children: Clinical and Developmental Issues. 2 nd ed, New York, p.112–144.

Campos, J.J., Barrett, K.C., Lamb, M.E., Goldsmith, H.H., & Stenberg, C. (1983). Socioemotional development. In M.M. Haith & J.J. Campos (Eds.), *Handbook of child psychology (Vol. 2): Infancy and developmental psychobiology*. New York: Wiley.

Caye, J., Cooke. L., McMahon, J., Karen., R. (1997). Effect of attachment and separation. *Children’s Services Practice Notes*, 2(4):1-3.

Crick, N.R, Grotpeter, J.K., (1995). Relational aggression, gender, and social psychological adjustment. *Child Dev.* 66:710–22.

Cole, M., Cole, S.R ve Lightfoot, C. (2005). *The Development of Children(5thed.)*. New York: Worth Publishers.

Coie, J.D. , & Dodge, K.A. (1998). Aggression and antisocial behavior. In W. Damon & N. Eisenberg (Eds.), *Handbook of child psychology: Social, emotional, and personality development* (Vol. 3, pp. 779–862). Toronto: Wiley

Collins, N.L., Laurson, W. ,(2003). Adolescents' relationships with parents. *J Lang Soc Psychol* 2003; 22: 58-65.

Crick, N.R., Ladd, G.W.(1990). Children's perceptions of the outcomes of aggressive strategies: Do the ends justify being mean. *Dev Psychol.* 26:612–20.

Davis, D., Shaver, P. R ve Vernon, M. L. (2003). Physical, emotional and behavioral reactions to breaking up: the roles of gender, age, emotional involvement, and attachment style. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 29 (7), 871-884.

Dodge, K. A. ve Newman, J. P. (1981). Biased decision-making processes in aggressive boy. *Journal of Abnormal Psychology*, 90 (4), 375-379.

Durmuşoğlu Saltalı, N. , Arslan, E. (2012). Ebeveyn tutumlarının anasınıfına devam eden çocukların sosyal yetkinlik ve içe dönüklük davranışını yordaması, *İlköğretim Online*, 11 (3), 729- 737.

Eder, R. Mangelsdorf, S., (1997). The emotional basis of early personality development: Implications for the self concept, *Handbook of Personality Psychology*.

Egger, H.L., Erkanli, A., Keeler, G., Potts, E., Walter, B.K., Angold, A. (2006). Test-Retest Reliability of the Preschool Age Psychiatric Assessment (PAPA) *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry.* 45(5):538–549.

Eiden, R.D., Edwards, E.P., Leonard, K.E., (2002). "Mother-İnfant and Father-İnfant Attachment Among Alcoholic Families. *Development and Psychopathology* ;14:253–278

Enç, M. (1980). *Ruh Bilim Terimleri Sözlüğü*. Ankara: TDK.

Fraley, R., Chris, and Susan J. Spieker., (2003). "Are infant attachment patterns continuously or categorically distributed? A taxometric analysis of strange situation behavior." *Developmental psychology* 39.3.

Frey, K.S., Hirschstein, M.K., Guzzo, B.A., (2000). " Second step: Preventing aggression by promoting social competence." *J Emot Behav Disord* ;8:102–12.

Fuller, S.G., Moore, L.R, Lester, J.W .(1993) Influence of family functioning on maternal-fetal attachment. *J Perinatol*; 13: 453- 460.

Garner, P.W., Lemerise, E.A.(2007). The roles of behavioral adjustment and conceptions of peers and emotions in preschool children's peer victimization. *Development and Psychopathology.* Win;19(1):57–71.

Gençtan, E.(1998). *Psikanaliz ve sonrası*. Remzi Kitapevi, 8. Basım, 27-32, İstanbul

Goldfarb,W.(1945). Effects of psychological deprivation in infancy and subsequent stimulation. *Am J Psychiatry.* 102:18–33.

Gülay, H. (2008). 5-6 yaş çocuklarına yönelik akran ilişkileri ölçeklerinin geçerlik güvenirlik çalışmaları ve akran ilişkilerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Hamarta, E. (2004). Üniversite Öğrencilerinin Yakın İlişkilerindeki Bazı Değişkenlerin (Benlik Saygısı, Depresyon ve Saplantılı Düşünme) Bağlanma Stilleri Açısından İncelenmesi. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya

Haltigan, J.D. et al.(2012). "Security of Attachment and Quality of Mother-Toddler Social Interaction in a High-Risk Sample" *Infant Behav Dev.* 35(1): pp. 83-93.

İkiz, S., (2015).Okul Öncesi Dönem Çocuklarında Fiziksel ve İlişkisel Saldırganlığın Ebeveyn Tutumları Açısından İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın

Kaplan, B. (2012). Ergenlerde Bağlanma ve Saldırganlık Davranışları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi.Yüksek Lisans Tezi. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Karaduman,İ, D. (2012). İlköğretim 1. Kademe 4. Ve 5. Sınıf Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeyleri İle Anne Baba Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Karaömerlioğlu, L. (2010). Okul Öncesi Eğitimde Doğaçlama. Yüksek Lisans Tezi. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi, Adana.

Karen, R.,(1998). *Becoming attached*, Oxford University Press, New York, s: 6,17-24, 41, 43, 94, 107.

Kerns, K.A., Barth, J.M., Attachment and play: Convergence across components of parent-child relationships and their relations to peer competence. *Journal of Social and Personal Relationships.* 1995;12:243–260.

Karimi, Y.(2002). *Social Psychology*. Tehran (Iran): Arasbaran; pp. 239–58.

Kaynak, K., Kan, A., Kurtulmuş, Z. (2016). "36-72 Aylık Çocuklara Yönelik Saldırganlık Ölçeği" Geliştirme Çalışması. *Turkish Studies- International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic.*, 11(3), 1457-1474. DOI Number: 10.7827/TurkishStudies.9385, Ankara.

Main, M., & Solomon, J. (1990). Procedures for identifying infants as disorganized/disoriented during the Ainsworth Strange Situation. *Attachment in the preschool years: Theory, research, and intervention*, 1, 121-160.

Masalıcı, E.D. (2001). Aile İçi İletişimlerle Çocuğun Saldırganlık ve Uygun Davranışlarının Karşılaştırılması. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

McEvoy, M.A., Estrem, T.L., Rodriguez, M., Olson, M.L. (2003). *Assessing relational and physical aggression among preschool children:*

Intermethod agreement. *Topics in Early Childhood Special Education*. Sum;23(2):53–63.

Monks, C.E, Smith, P.K, Swettenham, J. Aggressors. (2003). Victims, and Defenders in Preschool: Peer, Self-, and Teacher Reports. *Merrill-Palmer Quarterly-Journal of Developmental Psychology*. ;49(4):453–469.

Muris, P., Meesters C., Morren M. & Moorman L. (2004). Anger and hostility in adolescents: relationships with self-reported attachment style and perceived parental rearing styles. *Journal of Psychosomatic Research*, 57, 257-264.

Monks, C.E., Smith, P.K., Swettenham, J. (2003). Aggressors, victims, and defenders in preschool: Peer, self-, and teacher reports. *Merrill-Palmer Quarterly-Journal of Developmental Psychology*. Oct;49(4):453–469.

Morgan, C.T.,(1991) *Psikolojiye Giriş*, (Ed. Sibel Karakaş) Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları

Ooi, Y. P., Ang, R. P., Fung, D. S. S., Wong, G. ve Cai, Y. (2006). The impact of parent-child attachment on aggression, social stress and self-esteem. *School Psychology International*, 27 (5), 552-566.

Psychology International, 27 (5), 552-566.

Ostrov, J.M.(2006). Deception and subtypes of aggression during early childhood. *Journal of Experimental Child Psychology*. Apr;93(4):322–336.

Pederson, D.R., Moran, G., Sitko, C., Campbell, K., Ghesquire, K., Acton. H. (1990). Maternal sensitivity and security of infant-mother attachment: A Q-sort study. *Child Development*. 61:1974–1983.

Pellegrini, A., Roseth, C.(2006). Relational Aggression And Relationships In Preschoolers: A Discussion Of Methods, Gender Differences, And Function. *Journal of Applied Developmental Psychology*. Jun;27(3):269–276.

Perry, D. G., Williard, J. C. ve Perry, L. C. (1990). Peers' perceptions of the consequences that victimized children provide aggressors. *Child Development*, 61, 1310-1325.

Price, L.H., Kao, H.T., Burgers. D.E., et al.(2013). Telomeres and early life stress: an overview. *Biol Psychiatry*. 73:15–23.

Rutter, M., Sonuga-EJ, Barke., Beckett, C, et al (2010). Editors. Deprivation-specific psychological patterns: Effects of institutional deprivation. *Monographs of the Society for Research in Child Development*; No. 75.

Salmivalli, C., Karhunen, J. ve Lagerspetz, K. M. J. (1996). How do the victims respond bullying? *Aggressive Behavior*, 22, 99-109

Bakanlığı, S. (2008). Eğitimciler için eğitim rehberi beslenme modülleri. Sağlık Bakanlığı Sağlık eğitimi Çevre Sağlığı Genel Müdürlüğü, Temel Kaynak Dizisi.

Separation Anxiety and Separation Anxiety Disorder. (2009). (bt). 18. Aralık.

http://www.helpguide.org/mental/separation_anxiety_causes_prevention_treatment.htm

Swartz, C. (2010). Attachment and aggression among adolescents receiving special education services for emotional disturbance. Philosophy of Doctoral Thesis, Walden University.

Şahin, E., (2005). Okul Öncesi Eğitimi Öğretmen Adayları ve Öğretmenleri İçin Uygulama Kılavuzu. Anı Yayıncılık, Ankara.

Şen, M., (2009). 3-6 Yaş Grubu Çocukların Sosyal Davranışlarının Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi. Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Türk Dil Kurumu, Büyük Sözlük, <http://tdkterim.gov.tr/>

Troy, N. W. (1995). The time of first holding of the infant and maternal self-esteem related to feelings of maternal attachment. Women's Health, 32 (3), 59-72.

Uluç, S. (2005). Okul öncesi çocuklarda benliğe ilişkin inançlar, kişilerarası şemalar ve bağlanma ilişkisinin temsilleri arasındaki ilişki: Ebeveynlerin kişilerarası şemalarının ve bağlanma modellerinin etkisi. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi.

Yavuzer, H. (1999). Çocuk Psikolojisi. İstanbul: Remzi Kitapevi.

Yüksel, Ö.(2006). Davranış Bilimleri, Ankara, Gazi Kitabevi.

Watkins, C. W. (2004). Separation Anxiety in Young Children.

EKLER

EK1: ÖYKÜLER

BAĞLANMA ÖYKÜ TAMAMLAMA TESTİ (BÖTT) KILAVUZU

Malzemeler:

Kareli bir karton, araba, çimen, kaya, masa, 3 sandalye, tabaklar, bardaklar, pasta, yatak, battaniye, anne, baba, büyükanne, kız çocuk, erkek çocuk

Yönerge

Şimdi, nelerimiz var bir bakalım (aile figürlerini çıkarın, figürleri katılımcıya gösterin ve tanıtır).

Katılımcının çocuk figürüne isim vermesi sağlanır.

“Bak bu bizim ailemiz. Bu büyükanne, bu anne, bu baba ve bu da çocuk. Hadi çocuğa isim verelim. Çocuğun ismi ne olsun istersin?” “Şimdi ailemizle ilgili bazı öyküler uydurup, oynatacağız. Ben bu aile ile ilgili öyküler anlatmaya başlayacağım, sen de bu öykülerin sonunu anlatacaksın.”

Doğum günü öyküsü (ısınma oyunu)

Malzemeler:

Masa, pasta, anne, büyükanne, baba, çocuk

“Bu bir masa. Bugün anne çok güzel bir şey yapmış. Ne yapmış? (çocuğu harekete geçirin ve o pastayı görüp isimlendirene kadar bekleyin). Evet bir pasta! Ne pastası acaba? Evet bir doğum günü pastası. Şimdi öyküyü dikkatlice dinle. Anne çok güzel bir doğum günü pastası yapmış. Şimdi de herkesi masaya çağırıyor.”

Anne:Büyükanne, baba, X hadi gelin. Doğum günü partisi yapalım. “Hadi bakalım... Şimdi de sen bu öykünün gerisini oynat.”

1. Öykü:

Kazara Dökülen Meyve Suyu Öyküsü

Malzemeler: Masa, sandalye, tabaklar, bardaklar, anne, baba, çocuk

“Tamam., Aklıma yeni bir hikaye geldi” (büyükanneyi kaldırın ve yeni figürleri aşağıda gösterildiği gibi yerleştirin, masadan uzaklaştırın.) Çocuk Uygulamacı (içinde sofraya malzemelerinin olduğu kutuyu sallayın) “Akşam yemeği için sofrayı hazırlamamda bana yardım eder misin?” (kutu katılımcıya verilir, katılımcı sofrayı hazırlayana kadar beklenir, eğer yardım isterse yardımcı olunur)

“Şimdi aileyi yemek masasının etrafına oturtalım, böylece yemeğe hazır olsunlar” (katılımcı figürleri yerleştirene kadar beklenir).

(kaldığı yerden devam eder) “Ailemiz akşam yemeği yiyor. X (çocuğun verdiği isim) ayağa kalktı, uzandı ve meyve suyunu kazara devirdi.” (çocuk figürünü meyve suyu bardağını devirecek şekilde hareket ettirin, çocuğun bardağı açıkça görmesini sağlayın)

Anne: “X meyve suyunu döktün” (sitemli ama aşırıya kaçmayan bir ses tonuyla; anneyi X’e çevirin ve konuştuğu sırada hareket ettirin).

Uygulamacı: “Şimdi ne olduğunu bana göster”

2. Öykü:

Yatak Odasındaki Canavar Öyküsü

Malzemeler: Üzerinde battaniyesi olan bir yatak anne, baba, çocuk

“Ailemizi yeni oyun için hazırlayalım mı?” (Oyuncakları aşağıda görüldüğü gibi yerleştirin.

Anne, baba ve çocuk oturma odasındaki koltuklarda oturtulur, TV seyrederek) Çocuk yatak Uygulamacı “Şimdi neler olduğuna dikkatle bakalım.”

Anne: (annenin yüzü öyküdeki çocuğa çevrilir ve konuşurken hafifçe hareket ettirilir.) “Evet X yatma vakti geldi. Hadi bakalım, odana git ve uyu. İyi geceler..

” **Baba:** “İyi geceler çocuğum” (yüzü çocuğa dönerek, bir parça hareket verip ve sesi kalınlaştırarak)

Çocuk: “Tamam anne baba gidiyorum. İyi geceler” (çocuk figürünü yatağa doğru yürütün)

Uygulamacı: “X odasına gidiyor gidiyor.....”

Çocuk: “Anne! Baba! Odamda bir canavar var! Odamda canavar var! (korkmuş bir ses tonuyla) “Şimdi ne olduğunu bana göster”

YARDIMLAR Eğer katılımcı kendiliğinden söze başlamazsa uygulamacı yardım eder: “Çocuk ses duyunca ne yapmış?” Diğer yardımlar için ‘dökülen meyve suyu’ öyküsüne bakılabilir. Eğer katılımcı bitirmiş gibi görünüyorsa ya da öyküyü tekrar etmeye başlamışsa: “Hazırsan yeni bir tanesine geçelim.”

3. Öykü: Yaralı Diz Öyküsü

Malzemeler: Kayalık için sünger, çimen için keçe, anne, baba, çocuk

“Tamam, Şimdi başka bir öyküm var. Ben bunları toplarken, sen ailemizi oraya koy ve yeni öykü için hazırla.” (Uygulamacı masanın köşesini gösterir. Öyküde kayalığa tırmanan çocuk dışında ailenin geri kalanının kayalıktan en az 30 cm uzak olması önemlidir)

“Bak şimdi elimde neler var! (Bir parça yeşil alan ve kayalık yerleştirilir) Burası bir park alanı. “Bunlar bizim ailemiz, parkta dolaşmaya çıkmışlar. Burada yüksek, oldukça yüksek bir kayalık var.”

Çocuk: “Anne, baba bakın. Bu çok yüksek kayalığa nasıl da tırmandığımı seyredin.” (çocuk figürü kayalığa tırmandırılmaya başlanır ve aniden düşer) “Off!, dizim acıyor.. Çok acıyor.” (ağlamaklı bir sesle)

Uygulamacı: “Şimdi ne olduğunu bana göster”

YARDIMLAR

Eğer katılımcı kendiliğinden söze başlamazsa uygulamacı yardım eder: “Dizi yaralanınca neler yapmışlar?” Diğer yardımlar için ‘dökülen meyve suyu’ öyküsüne bakılabilir. Eğer katılımcı bitirmiş gibi görünüyorsa ya da öyküyü tekrar etmeye başlamışsa: “Hepsi bu kadar. Hadi gel şimdi bunları kaldıralım ve başka bir tanesini yapalım.”

4. Öykü: Ayrılık Öyküsü

Malzemeler: Çimen, araba, anne, baba, büyükanne, çocuk “

Hadi bu sefer büyükanneyi kullanalım.” (Yeşil alan ve arabayla birlikte, aile ve büyükanne masaya aşağıdaki gibi yerleştirilir. Arabanın, katılımcının önünde olması ve her iki ebeveynin çocuklara ve büyükanneye bakıyor olması önemlidir)

“Burası ailenin ön bahçesi, ve bu da onların arabası.” (Araba katılımcının önünde durduğu sırada anne ve babanın yüzleri çocuk ve büyükanneye çevrilir)

“Sanırım (katılımcının ismi), anne ve baba tatile gidiyorlar.”

Anne: “Evet X... Baban ve ben bir tatile gidiyoruz. Şimdi senden ayrılıp, tatile çıkıyoruz.” (Anne hafifçe hareket ettirilerek çocuklarla konuşturulur)

Baba: “Bir hafta sonra görüşürüz. Sen büyükannele kalacaksın.” (Baba hafifçe hareket ettirilerek çocukla konuşturulur)

Uygulamacı: “Şimdi ne olduğunu bana göster.”

Önemli Not: Uygulamacı, katılımcının figürleri arabaya yerleştirmesine ve arabayla uzaklaştırmasına izin vermelidir. Eğer katılımcı arabayla uzaklaşmalarını sağlayamazsa, sadece bu durumda uygulamacı karışır. Eğer katılımcı çocukları da arabaya yerleştirirse, “Hayır, sadece anne ve baba gidiyorlar denir.” Çocuk arabayı uzaklaştırdıktan sonra (zorunlu olduğu takdirde uygulamacı), uygulamacı arabayı masanın altına alır ve gözden uzaklaştırır. Eğer katılımcı arabayı bulup getirmek isterse, “gitmişler hemen dönmüşler” derse (ayrılığın inkarı) “hayır, onlar henüz geri gelmediler” denir

. **Uygulamacı:** “Ve uzaklara gittiler”(araba masanın altına alınır.) “Şimdi ne olduğunu bana göster.” Anne babanın kaybolmasının ardından yeniden dönene kadar 2 dakika beklenir.

YARDIM “Anne ve babası gidince X ne yapmış?”

5. Öykü: Yeniden Bir araya Gelme Öyküsü

Malzemeler: Çimen, araba, anne, baba, büyükanne, çocuk

Araba, içindeki iki ebeveynle beraber masanın altından geri getirilir. Çocuktan uzak olacak şekilde masanın üzerine yerleştirilir. (örneğin, katılımcının ulaşmasını ve arabayı sürmesini engelleyecek şekilde uygulamacının yakınına konulur.) Eğer bir önceki oyunda katılımcı, çocuklar ve büyükanneyi masanın ortasına yaklaştırmışsa, geri gelen araba ve çocuk figürleri arasında mesafe oluşturacak şekilde bu figürler katılımcıya yakın bir yere geri koyulur.

Eveet, ne oldu biliyor musun? Bir hafta geçti ve büyükanne pencereden dışarı bakıyor.” (Büyükannenin yüzü arabaya doğru çevrilir ve konuşurken biraz hareket ettirilir.)

Büyükanne: “Bak X, anne baban geri geldi. Tatilden eve geri döndüler.”

Uygulamacı: “Şimdi ne olduğunu bana göster” (katılımcının arabayı eve yaklaştırmasına izin verilir ve gerekiyorsa yardımcı olunur.)

YARDIM “Anne ve baba eve döndüklerinde neler olmuş.”

BİLGİ FORMU

ANNE

Adı/Soyadı:

Sağ/Ölü:

Yaş:

Mesleği:

T.Gelir Düzeyi:

Cep No:

- Çocuğun Adı / Soyadı:
- Çocuğun Yaşı:
- Anne- Baba Birlikte / Boşanmış:
- Kronik Hastalık :

BABA

Adı/Soyadı:

Sağ/Ölü:

Yaş:

Mesleği:

T.Gelir Düzeyi:

Cep No:

36-72 AYLIK ÇOCUKLARA YÖNELİK SALDIRGANLIK YÖNELİM ÖLÇEĞİ

(Kaynak, Kan & Kurtulmuş, 2016)

Demografik Bilgiler

Çocuğun Yaşı: ..... (belirtiniz)

İkamet Edilen İl: ..... (belirtiniz)

Çocuğun Cinsiyeti: Kız ( ) Erkek ( )

SALDIRGANLIK YÖNELİM ÖLÇEĞİ

Yönerge: Ölçeği doldururken **sadece bir çocuğa** odaklanınız/düşününüz. Odaklandığınız çocuğun tam amacına ulaşmak üzereyken amacına ulaşamamasına neden olan herhangi bir engelle karşılaşması durumunda yapması muhtemel olan aşağıdaki davranışların o çocuğu ne ölçüde tanımladığınızı 1 (hiçbir zaman yapmaz) ve 7 (her zaman/sürekli yapar) cevaplarından birini "X" işareti koyarak işaretleyiniz.

1	2	3	4	5	6	7
Hiçbir Zaman Yapmaz			Ara Sıra Yapar			Her zaman/ Sürekli Yapar

... tam amacına ulaşmak üzereyken amacına ulaşamamasına neden olan bir engelle karşılaştığında, ...

Yeni Madde No.	Eski Madde No.	MADDELER	1	2	3	4	5	6	7
1.	1.	Canını yakmak amacı ile bir başkasına (arkadaş, kardeş, yetişkin vb.) vurur.							
2.	2.	Bir başkasının elindeki nesneyi zorla alır.							
3.	3.	Bir başkasına zarar vermek amacı ile tekme atar.							
4.	5.	Canını acıtmak için bir başkasını ısırır.							
5.	6.	Bir başkasının saçını can acıtıcı bir şekilde çeker.							
6.	7.	Canını yakmak amacı ile bir başkasını çimdikler.							
7.	8.	Zarar vermek için bir başkasına yumruk atar.							
8.	14.	Bir başkasının canını acıtacak şekilde zorla çeker/çekiştirir.							

KAYNAK, KAN & KURTULMUŞ, 2016

1	2	3	4	5	6	7
Hiçbir Zaman Yapmaz			Ara Sıra Yapar			Her zaman/ Sürekli Yapar

Yeni Madde No.	Eski Madde No.	MADDELER	1	2	3	4	5	6	7
			9.	9.	Zor duruma düşürmek amacı ile bir başkasının arkasından konuşur.				
10.	10.	Üzmek amacı ile bir başkasını kasten dışlar.							
11.	11.	Birini küçümsemek için ona hoşlanmayacağı bir isim takar.							
12.	12.	Bir başkasını tehdit eder.							
13.	15.	Bir başkasının dışlanmasını sağlar. (Örneğin arkadaşlarından birinin oyuna dahil edilmesine engel olur)							
14.	16.	Bir başkasına küçümseyici bir şekilde yüzünü buruşturur.							
15.	17.	Bir başkasını üzme için ona küçümseyici bir şekilde omuz silker.							
16.	18.	Kendini canını acıtmak için ısırır.							
17.	19.	Öfkeli bir şekilde kendi canını yakmak için saçını çeker.							
18.	23.	Canını yakmak amacı ile kendini çimdikler.							
19.	24.	Kendi vücuduna kanatmak amacı ile zarar verir. (Örneğin vücudunu öfkeli bir şekilde kaşıyarak kanatmaya yaklaştırır)							
20.	25.	Kasten başını duvara, yere vb. vurur.							
21.	27.	Eşyaları (Nesneleri) zarar verme amacı ile tekmeler.							
22.	28.	Eşyalara hiddetli bir şekilde yumruk atar.							
23.	29.	Eşyaları kırmak amacı ile fırlatır/yerden yere atar.							
24.	30.	Kapıları öfkeli bir şekilde çarpar.							
25.	31.	Zarar vermek amacı ile eşyaları ısırır.							
26.	32.	Eşyalara bağırarak kötü söz söyler.							
27.	33.	Eşyalara tükürür.							

KAYNAK, KAN & KURTULMUŞ, 2016

ÖLÇEĞİN ALT BOYUTLARI VE PUANLAMA BİLGİLERİ

Ölçeğin alt boyutları ve alt boyutlarında yer alan maddeler aşağıda verilmiştir. Maddeler alt boyutlarına yerleştirilirken, eski ya da yeni madde no'larına dikkat edilmelidir.

ÖLÇEĞİN ALT BOYUTLARI	BAŞKALARINA YÖNELİK FİZİKSEL SALDIRGANLIK	Eski Madde No	1	2	3	5	6	7	8	14
		Yeni Madde No	1	2	3	4	5	6	7	8
	BAŞKALARINA YÖNELİK İLİŞKİSEL SALDIRGANLIK	Eski Madde No	9	10	11	12	15	16	17	
		Yeni Madde No	9	10	11	12	13	14	15	
	KENDİNE YÖNELİK SALDIRGANLIK	Eski Madde No	18	19	23	24	25			
		Yeni Madde No	16	17	18	19	20			
	NESNELERE/EŞYALARA YÖNELİK SALDIRGANLIK	Eski Madde No	27	28	29	30	31	32	33	
		Yeni Madde No	21	22	23	24	25	26	27	

ÖLÇEĞİN PUANLANMASI:

Ölçekte her maddenin 1'den 7'ye kadar değeri bulunmaktadır. Her çocuk için maddenin karşısında bulunan değer doğrudan toplanır. Ölçekte ters madde yer almamaktadır.

PUANLARIN YORUMLANMASI:

Madde puanlarının toplanmasının ardından elde edilen değerlerin artması/yükselmesi ilgili alt boyuta yönelik saldırganlığın da artması/yükselmesi şeklinde yorumlanmaktadır.

ÖLÇEĞİN KÜNYESİNE İLİŞKİN BİLGİLER:

"36-72 Aylık Çocuklara Yönelik Saldırganlık Yönelim Ölçeği"ni kullanan araştırmacılardan aşağıdaki makaleye atıfta bulunmaları istenmektedir.

Kaynak, K. B., Kan, A., Kurtulmuş, Z. (2016). 36-72 Aylık Çocuklara Yönelik "Saldırganlık Yönelim Ölçeği" Geliştirme Çalışması. *Turkish Studies - International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic.*, 11(3), 1457-1474. DOI Number: 10.7827/TurkishStudies.9385

KAYNAK, KAN & KURTULMUŞ, 2016

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Büşra YURTSEVEN

Doğum Yeri: Eskişehir / Tarihi: 05.03.1991

Adres: Odunpazarı / Eskişehir

Telefon: 05548214949

E – Mail: busrayurtseven@hotmail.com

B sınıfı Sürücü Belgesi: 2010

Eğitim Durumu

2015 - 2017 T.C. Üsküdar Üniversitesi – Sosyal Bilimler Enstitüsü – Klinik Psikoloji (Tezli)

2010 - T.C. Maltepe Üniversitesi – Fen –Edebiyat Fakültesi – Psikoloji

2007- 2009 Eskişehir Özel Atayurt Lisesi

2005 – 2007 Eskişehir Özel Gülbahar Lisesi

1997 – 2005 Eskişehir Özel Ümit Koleji

Dil ve Bilgisayar Bilgileri

İngilizce – Orta

Microsoft Office Programları (Word, Excel, Powerpoint, Outlook, Access)

İş Deneyimleri

Tanı Terapi Enstitüsü (Sorumlu Müdür, Psikolog) 2016 Ağustos

NP İstanbul Nöropsikiyatri Hastanesi (klinik psikolog stajyer) 2016 Nisan

Erenköy İlk Beş Anaokulu 2015 Ekim- 2016 Şubat (psikolog)

Ekip Norma Razon Çocuk Ergen Aile Danışmanlık Merkezi 2014 Eylül (psikolog stajyer)

Sertifikalar

I.Düzey Yetişkin EMDR - 20-21-22-23 Nisan 2017 İstanbul Turkey / Emre Konuk / Davranış Bilimleri Enstitüsü

Client Centered Play Therapy (Oyun Terapisi) – 19-20-21-22 February 2015 Istanbul Turkey / Reyhana Seedat / Ekip Norma Razon

Filial Therapy In Play Therapy – 29-30 April, 2-3 May 2015 Istanbul Turkey / Reyhana Seedat

Developmental Touch Therapy (Gelişimsel Temas) – 29- 30 April, 2-3 May 2015 Istanbul Turkey / Reyhana Seedat // Ekip Norma Razon

Expressive Play Therapy (kum tepsi terapi, kukla terapi, sanat terapi) - 5-6-7-8 November 2015 İstanbul Turkey / Reyhana Seedat // Ekip Norma Razon

Bağlanma (Attachment) Kuramlarına Yönelik Oyun Terapisi Teknikleri – 7,8,9,10 January 2016 İstanbul Turkey / Paris Goodyear- Brown

Working with ADHD, Angry & Traumatized Children (ADHD , travmaya maruz kalan ve zor çocuklar ile oyun terapi) – 24,25,26,27 March 2016 İstanbul Turkey / Reyhana Seedat / Ekip Norma Razon

AÇIKLAMA

Aldığım 5 modül oyun terapi eğitiminin ardından Reyhana Seedat eşliğinde 500 saat grup, 50 saat birebir süpervizyonuna devam etmekteyim. (Amerikan Oyun Terapisi Derneği -Association of Play Therapy America (APT) tarafından onaylanmaktadır).

Çocuk ve Ergen Psikopatolojisi – Y.Doç.Dr. Havva Nüket İşiten, Tanı Terapi Enstitüsü

Çocuk Ergen Psikolojik Eğitimler Derneği-
Frostig,Metropolitan,Gessell,Good Enough,AGTE 2015 Şubat

Motivasyon Eğitimi –Motivasyon Eğitim Sertifikası -16 Mart 2012 –
Academy Education&Consultancy

Beden Dili Eğitim Sertifikası -16 Mart 2012 –Academy
Education&Consultancy

Yaratıcı Drama Yaşantı Grubu-Aralık 2012

Sosyal Sorumluluk Projeleri

SOYAÇ :(Sokakta yaşayan ve çalışan çocuklarımız için psikolojik destek verildi.) 2013 Eylül-2014 Eylül – Maltepe Üniversitesi

TOÇEV:Maltepe Cezaevi Projesi –Mayıs 2014

2016 ENKA liseler arası Psikoloji Sempozyumu - 27-28 Şubat
(Uzman Konuk)